JORGE LUIS

BORGES

Şifre

ÇEVİREN
Yıldız Ersoy Canpolat

JAMES WOODALL'UN ÖNSÖZÜYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

iletişim

İletişim Yayınları, Modern Klasikler, 2009-2010 (2 baskı)
© 2009 İletişim Yayıncılık A. Ş.

La cifra (1981)
© 1995 Maria Kodama
Bu kitabın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.
© Önsöz: 2013, James Woodall, new introduction
The Man in the Mirror of the Book. A Life of Jorge Luis Borges
Önsözün hakları Aitken Alexander Associates'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1380 • İletişim Klasikleri 61
ISBN-13: 978-975-05-1237-7
© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2013, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Belce Öztuna, Emrah Serdan
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Hieronymus Bosch,
"The Adoration of Mogi" (Madrid), detay
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Defne İpek
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE LUIS BORGES

Şifre

La cifra

İSPANYOLCADAN ÇEVİREN
Yıldız Ersoy Canpolat

JAMES WOODALL'ÜN ÖNSÖZÜYLE

iletişim

JORGE FRANCISCO ISIDORO LUIS BORGES 24 Ağustos 1899'da bütün malvarlığını kaybetmiş, İngiliz asıllı bir ailenin ilk çocuğu olarak Buenos Aires'te doğdu. Babasının edebiyata olan düşkünlüğü, Borges'in çocukluğundan itibaren edebiyata yönelmesine sebep oldu. Küçük yaşta İngilizceyi öğrendi. 1914'te babasının göz ameliyatı sebebiyle ailesiyle yurtdışına çıktı ve Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, savaş yıllarını yurtdışında geçirmek zorunda kaldı. Cenevre'de Calvin Koleji'ne devam eden Borges burada Almanca, Fransızca ve Latince öğrendi. Bu dönemde sembolizmden etkilendi. 1921'de Buenos Aires'e geri dönen Borges iki yıl sonra ilk kitabını yayımladı. 1931'den itibaren Arjantin'in en önemli edebiyat dergisi *Sur*'da düzenli olarak yazmaya başladı. Babasının ölümünden sonra 1937'de geçimini sağlayabilmek için bir halk kütüphanesinde çalışmaya başladı. İkinci Dünya Savaşı sırasında iktidardaki Juan Perón'a muhalif duruşu sebebiyle kütüphanedeki işinden uzaklaştırıldı. 1946-1955 yılları arasında para kazanmak için ders vermeye ve yazmaya ağırlık verdi. Düzyazıyla şiiri birleştiren kendine özgü yazım tarzında çok sayıda eser verdi. Juan Peron devrildiğinde Buenos Aires Kütüphanesi'ne müdür oldu. Borges, 1955'te aileden gelen kalıtsal rahatsızlığından dolayı görme yetisini tümüyle kaybetti. Yapıtlarının yazımını annesi, sekreterleri ve arkadaşları devraldığı için uzun metinlerden ziyade kısa öykü ve şiire yöneldi. 1961'de Samuel Beckett'le paylaştığı Formentor Edebiyat Ödülü, Avrupa'da ün kazanmasını sağladı. Şiir, kısa öykü ve denemelerden oluşan eserleri dünya çapında yayımlandı. Borges fantastik öğeleri ağır basan kendine özgü tarzıyla, 20. yüzyılın önemli edebiyatçılarını etkiledi. 14 Haziran 1986'da hayatını kaybetti. İletişim Yayınları tarafından yayımlanan kitapları: *Ficciones* (1998), *Alef* (1998), *Brodie Raporu* (1999), *Alçaklığın Evrensel Tarihi* (1999), *Kum Kitabı* (1999), *Yedi Gece* (1999), *Dantevari Denemeler / Shakespeare'in Belleği* (1999), *Sonsuz Gül* (2002), *Evaristo Carriego* (2002), *Öteki Soruşturmalar* (2005), *Şifre* (2009), *Yaratan* (2011), *Atlas* (2012)

İçindekiler

KRONOLOJİ 7
ÖNSÖZ / James Woodall 29
Yazıt 43
Önsöz 45
Ronda 47
Kitabın Eylemi 48
Descartes 49
İki Katedral 50
Beppo 51
Bir Ansiklopedi Alınca 52
O 53
İncil, 1, 9 54
Uykusuzluğun İki Biçimi 55
The Cloister'ler 56
Fantastik Bir Öykü İçin Not 58
Sondeyiş 59
Buenos Aires 60
Deneme 61

İLAHİ ... 62
MUTLULUK ... 64
AĞIT ... 65
BLAKE ... 66
YARADAN ... 67
YESTERDAYS ... 68
DALAVERA ... 70
JUAN MURAÑA'NIN PALAVRASI ... 71
ANDRES ARMOA ... 73
ÜÇÜNCÜ ADAM ... 75
ŞİMDİNİN ÖZLEMİ ... 77
DORUK ... 78
ŞİİR ... 79
MELEK ... 81
DÜŞ ... 82
BİR DÜŞ ... 83
CEHENNEM, V, 129 ... 84
KOŞMAK YA DA OLMAK ... 85
ÜN ... 86
HAKLI OLANLAR ... 87
SUÇ ORTAĞI ... 88
CASUS ... 89
ÇÖL ... 90
LAKE BASTON ... 91
BİR ADADA ... 92
GO ... 94
SHINTO ... 95
YABANCI ... 96
ON YEDİ HAIKU ... 98
NIHON ... 101
ŞİFRE ... 103

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1896		– İstanbul'da Ermeni milliyetçiler Osmanlı Bankası'na saldırdı. Yetkililer şiddetle karşılık verdi ve üç bin Ermeni öldürüldü. – H. G. Wells, *Dr. Moreau'nun Adası*.
1897		– Macaristan'da Yahudi gazeteci Theodor Herzl, Dreyfus Olayı'yla bağlantılı Anti-semitizm'den rahatsız olarak Basel'de ilk Siyonist Kongresi'ni topladı. – Bram Stoker, *Dracula*; H. G. Wells, *Görünmez Adam*; Joseph Conrad, *Narcissus'un Zencisi*. – Paul Gauguin, *Nereden Geliyoruz? Neyiz? Nereye Gidiyoruz?*; Henri Rousseau, *Uyuyan Çingene*. Monet hayatının sonuna kadar devam ettireceği *Nilüferler* serisini resmetmeye başladı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1898		– İspanya-Amerika Savaşı. Küba, bağımsızlığını ilan etti; Birleşik Devletler Porto Riko, Guam ve Filipinler'i ele geçirdi. – Romancı Emile Zola, Genelkurmay Başkanı ve yüksek rütbeli subayları Dreyfus Olayı'ndaki yaklaşımından ötürü kınayan "J'Accuse...!" ("Suçluyorum...!") başlıklı yazısını kaleme aldı. İftirayla suçlanan Zola, İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı. – Henry James, *Yürek Burgusu*; H. G. Wells, *Dünyalar Savaşı*.
1899	Jorge Luis Borges 24 Ağustos'ta Buenos Aires, Arjantin'de dünyaya geldi. Babası Jorge Guillermo Borges Haslam bir albayın oğluydu ve eğitimli bir aileden geliyordu. Annesi Leonor Acevedo Suárez, *criollo* kökenli bir Uruguaylı ailenin kızıydı.	
1899-1914	Borges on bir yaşına kadar evde eğitim almış, babaannesi İngiliz olduğundan evde sürekli konuşulan dili öğrenmiş, on iki yaşında Shakespeare'i İngilizce okuyabilecek seviyeye gelmiştir.	
1900		– İtalya'da Kral I. Umberto suikaste uğradı. Max Planck, Kuantum Teorisi'ni geliştirdi. Sigmung Freud, *Düşlerin Yorumu*'nu yazdı. – Frank Baum, *Oz Büyücüsü*; Joseph Conrad, *Lord Jim*.
1901		– Birleşik Devletler Başkanı William McKinley suikaste uğradı, Theodore Roosevelt başkan oldu. Kraliçe Victoria hayatını kaybetti. – Thomas Mann, *Buddenbrooklar*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1902		– II. Boer Savaşı sona erdi. – Joseph Conrad, *Karanlığın Yüreği*; Arthur Conan Doyle, *Baskerville Tazısı*.
1903		– Birleşik Devletler, Panama'nın Kolombiya'dan bağımsızlığını ilan etmesini sağladı. Wright Kardeşler, tek kanatlı ve buhar motorlu havadan ağır uçan ilk pervaneli uçuşu gerçekleştirdi. – Jack London, *Uçurum Insanları*.
1904		– New York metrosu hizmete girdi. İngiltere-Fransa Dostluk Antlaşması imzalandı. – Joseph Conrad, *Nostromo*.
1905		*"Kanlı Pazar"*: Rusya'da ayaklanmalar Kışlık Saray'a ulaştı; isyanlar şiddetle bastırıldı, iki yüz ila bin arasında devrimci öldürüldü. Albert Einstein, izafiyet teorisini geliştirdi. Aralarında Henri Matisse'in de bulunduğu Fovist sanatçılar, Paris'te Salon d'Automne'da ilk kez sergi düzenlediler.
1906		– Roosevelt'in başarısız imla devrimi gerçekleşti. Büyük San Francisco depremi oldu, sonrasında yangınlar dört gün boyunca sürdü. Finlandiya, kadınlara oy hakkı tanıyan ilk ülke oldu. – Upton Sinclair, *Chicago Mezbahaları*.
1907		– İlk elektrikli çamaşır makinesi icat edildi. Pablo Picasso, kübizmi başlattı. – Joseph Conrad, *Gizli Ajan*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1908		– Osmanlı'da İkinci Meşrutiyet ilan edildi. İtalya'da meydana gelen depremde 150.000 kişi öldü. Ford, Model T otomobili piyasaya sürdü. *Tunguska olayı*: Sibirya'da nedeni belirsiz, büyük bir patlama meydana geldi. – E. M. Forster, *Manzaralı Bir Oda*; Kenneth Grahame, *Söğütlükte Rüzgâr*.
1909		– Robert Peary, Kuzey Kutbu'na ulaşan ilk insan oldu. Japonya'da Prens İto suikaste uğradı. Plastik keşfedildi. – Jack London, *Martin Eden*.
1910		– Halley kuyrukluyıldızı dünyadan geçti. Tango müziği popüler oldu. – E. M. Forster, *Howards End*; Gaston Leroux, *Operadaki Hayalet*.
1911		– *Mona Lisa* tablosu çalındı. Çin'de devrim oldu. Antik İnka kenti Machu Picchu keşfedildi. – Edith Wharton, *Ethan Frome*; Max Beerbohm, *Zuleika Dobson*.
1912		– Arjantin'de Sáenz Peña Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle tüm erkeklere gizli ve evrensel seçmenlik hakkı getirildi; bu gelişmeler '80 Kuşağı oligarşisinin sonunu hazırladı. – Titanic *faciası*: Batmaz denilen gemi, 14 Nisan günü buzdağına çarptı, 1500'ün üzerinde insanın ölümüne neden oldu. – Thomas Mann, *Venedik'te Ölüm*; Lev Tolstoy, *Hacı Murat*.
1913		– Henry Ford, yürüyen bant tekniğini kullanan ilk fabrikayı açtı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1913		– D. H. Lawrence, *Oğullar ve Sevgililer*; Marcel Proust, *Swann'ların Tarafı*.
1914	Borges ailesi Avrupa ziyaretleri sırasında I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Cenevre'ye yerleşti. Borges ortaöğretimini burada tamamladı, Fransızca ve Almanca öğrendi.	– Arşiduk Franz Ferdinand'ın, Saraybosna'da suikaste uğramasıyla I. Dünya Savaşı başladı. Charlie Chaplin, ilk kez Şarlo karakteriyle beyazperdede boy gösterdi. – James Joyce, *Dublinliler*.
1915		– Ermeni Kırımı. Britanyalı yolcu gemisi RMS *Lusitania*, Almanya tarafından batırıldı, gemide bulunan 1198 kişi hayatını kaybetti. Çanakkale Savaşı. – Franz Kafka, *Dönüşüm*.
1916		– Arjantin'de Radikal Parti'den Hipolito Yrigoyen başkan seçildi. Enflasyonla mücadele için asgari ücret uygulamasını başlattı. – I. Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'nde Somme ve Verdun Muharebeleri yapıldı. Irlanda'da isyancılar Paskalya Ayaklanması'nı başlattı. – James Joyce, *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*;
1917		*Rusya'da Bolşevik Devrimi*: Lenin önderliğindeki Bolşevikler, Petrograd'daki Kışlık Saray'ı ele geçirdiler. Mata Hari casus olduğu suçlamasıyla idam edildi.
1918		Arjantin'de öğrenciler, üniversitelerde reform talebiyle gösteriler yaptı. Devrilen Rus Çarı II. Nikola ve Romanov ailesi Bolşeviklerce öldürüldü. İspanyol Nezlesi Salgını tüm dünyaya yayıldı. Bugün bu salgında 100 milyon kişinin öldüğü tahmin edilmektedir.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1919	Savaşın sona ermesinden sonra İspanya'ya gitti ve *Ultraísmo* adlı edebi harekete katıldı. İlk şiiri *Grecia* dergisinde yayımlandı.	– İtilaf Devletleri ve Almanya arasında imzalanan Versay Barış Antlaşması'yla I. Dünya Savaşı resmen sona erdi. – Sherwood Anderson, *Winesburg, Ohio*.
1920		– Birleşik Devletler'de Volstead Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle alkol yasağı başladı. Kadınlara Birleşik Devletler'de oy hakkı tanındı. İlk ticari radyo yayını yapıldı. – D. H. Lawrence, *Aşık Kadınlar*; Edith Wharton, *Masumiyet Çağı*.
1921	Ailesiyle birlikte Arjantin'e döndü ve Arjantinli dostlarıyla kendi ultraistler grubunu kurdu. Yayımladıkları *Prisma* dergisinin dağıtımını, Buenos Aires'in duvarlarına yapıştırarak yapıyorlardı.	Almanya'da enflasyon rekor seviyelere ulaştı. Yalan makinesi icat edildi.
1922		– Mussolini, Roma'ya girdi. Michael Collins, İrlanda İç Savaşı sırasında öldürüldü. Firavun Tutankamon'un mezarı keşfedildi. – James Joyce, *Ulysses*; Virginia Woolf, *Jacob'ın Odası*; T. S. Eliot, *The Waste Land*.
1923	Filozof Macedonio Fernández ile tanıştı ve arkadaş oldu. İlk şiir kitabı *Fervor de Buenos Aires*'i yayımladı.	Hitler, başarısız darbe girişiminin ertesinde hapse atıldı. Çarliston dansı moda oldu. Sesli filmler gösterime girdi.
1924		– "*Yüzyılın Davası*": İki zengin ve parlak Chicago'lu genç olan Nathan Leopold ve Richard Loeb, sıkılmalarını sebep göstererek 14 yaşındaki Bobby Franks'i kaçırdılar ve öldürdüler. V. İ. Lenin öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1924		– Thomas Mann, *Büyülü Dağ*; E. M. Forster, *Hindistan'a Bir Geçit*; Franz Kafka, *Dava*.
1925	İkinci şiir kitabı *Luna de Enfrente* yayımlandı.	– Hitler, *Kavgam*'ı yayımladı. – F. Scott Fitzgerald, *Muhteşem Gatsby*; Virginia Woolf, *Mrs Dalloway*; Franz Kafka, *Dava*.
1926		– Mussolini'ye ilk suikast girişimi. Sihirbaz Houdini yediği yumruk sonucu hayatını kaybetti. – Ernest Hemingway, *Güneş de Doğar*; William Faulkner, *Aşk ve Ölüm*; Vladimir Nabokov, *Mary*.
1927		– Cordoba'da *Fabrica Militar de Aviones* uçak imalat fabrikası kuruldu. BBC kuruldu. Charles Lindbergh, Atlantik Okyanusu'nu bir uçtan bir uca tek başına uçtu. Amerika'da İtalyan göçmenlere duyulan nefret; cinayet ve gasp olaylarıyla suçlanan Nicola Sacco ve Bartolomeo Vanzetti'nin idamına sebep oldu. – Virginia Woolf, *Deniz Feneri*.
1928		– Yrigoyen tekrar başkan seçildi. Penisilin keşfedildi. İlk Mickey Mouse filmi gösterildi. – Evelyn Waugh, *Gerileme ve Çöküş*; Virginia Woolf, *Orlando*.
1929	Üçüncü şiir kitabı *Cauderno San Martín* yayımlandı. Denemelerini derlediği kitabıyla belediyeden 3.000 pesoluk bir ödül kazandı.	– "Kara Perşembe" günü New York Borsası dibe vurdu ve tüm dünyayı etkileyecek tarihin en büyük ve en uzun soluklu ekonomik krizi Büyük Buhran başladı. Akademi Ödülleri ilk kez düzenlendi. – William Faulkner, *Ses ve Öfke*; Ernest Hemingway, *Silahlara Veda*; Erich Maria Remarque, *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1930	*Evaristo Carriego* yayımlandı.	– General Uriburu önderliğinde tüm Arjantin Silahlı Kuvvetleri darbe yaparak Yrigoyen'i görevinden indirdi ve Arjantinlilerin deyişiyle "Alçak On Yıl" başladı. Pluton keşfedildi. Nazi partisi, Almanya'da mecliste çoğunluğu elde etti. – William Faulkner, *Döşeğimde Ölürken*.
1931		– Seçimlerde hileyle General Agustín Justo başkanlığa geldi. 443 metrelik Empire State Binası tamamlandı; 1972 yılına kadar dünyanın en yüksek gökdeleniydi. – Virginia Woolf, *Dalgalar*.
1932	Kaybolmamış ilk deneme derlemesi olan *Discusión* yayımlandı.	– Arjantin'de tekrar sivil yönetime geçildi. Amelia Earhart, Atlantik Okyanusu'nu geçen ilk kadın pilot oldu. Bilimadamları bu yıl atomu parçaladı. – Aldous Huxley, *Cesur Yeni Dünya*; Vladimir Nabokov, *Karanlıkta Kahkaha*.
1933		İlk Nazi toplama kampı inşa edildi. Adolf Hitler, Almanya'da şansölye oldu.
1933-34	*Alçaklığın Evrensel Tarihi*'ni yayımladı.	
1934		– *Dust Bowl*: Kuzey Amerika'da şiddetli toz fırtınaları, ekinlere büyük zarar verdi ve toplu göçlere sebep oldu. Sovyetler Birliği'nde "Terör" dönemi. Soyguncu âşıklar Bonnie ve Clyde, polis tarafından öldürüldü. – Mihail Şolohov, *Ve Durgun Akardı Don*; Evelyn Waugh, *Bir Avuç Toz*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1935		Almanya, Yahudi karşıtı Nüremberg Kanunları'nı yürürlüğe koydu. John Maynard Keynes, ekonomi teorisini geliştirdi.
1936	Deneme derlemesi *Sonsuzluğun Tarihi* yayımlandı.	– Berlin'de Nazi Olimpiyatları düzenlendi. İspanyol İç Savaşı başladı. Kral VIII. Edward, tahttan çekilmeye karar verdi ve krallığı kardeşine bıraktı. – William Faulkner, *Absalom, Absalom!*
1937	İşçi mahallesi Miguel Cane'de bulunan Buenos Aires Belediye Kütüphanesi'nde çalışmaya başladı. Dokuz yıl bu işe devam etti.	– *Hindenburg Faciası*: Almanya bandıralı *Hindenburg* zeplininde New Jersey'ye iniş sırasında yangın çıktı. Yolcu ve mürettebattan 36 kişi hayatını kaybetti. Amelia Earhart'ın uçağı, Pasifik Okyanusu'nda kayboldu. Japonya, Çin'i işgal etti. – Virginia Woolf, *Yıllar*.
1938	Babası Jorge Guillermo öldü. Noel arifesinde, Borges kafasından ağır bir sakatlık geçirdi; tedavisi sırasında kan zehirlenmesinden ölmekten son anda kurtuldu.	– Üçüncü Reich, Avusturya'yı ele geçirdi. *Kristal Gece*: Alman diplomat Ernst vom Rath'ın Paris'te suikaste uğramasının ardından Joseph Goebbels'in Yahudilere karşı ayaklandırdığı halk, evlerine, işyerlerine ve ibadethanelerine saldırdı. – Graham Greene, *Brighton Rock*, Vladimir Nabokov, *İnsaza Çağrı*; Jean-Paul Sartre, *Bulantı*.
1939	Bir ay boyunca kan zehirlenmesiyle mücadele etti. İlk Borgesvari hikâye olarak kabul edilen "*Don Kişot*'un Yazarı Pierre Menard" öyküsünü mayıs ayında yayımladı.	– Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle II. Dünya Savaşı patlak verdi. Arjantin, tarafsızlığını ilan etti. – James Joyce, *Finnegans Wake*; Christopher Isherwood, *Hoşçakal Berlin*; Raymond Chandler, *Büyük Uyku*; John Fante, *Toza Sor*.
1940		– Almanya Hollanda, Belçika ve Fransa'yı işgal etti. İngiltere'de Churchill başbakanlığa seçildi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1940		– Ernest Hemingway, *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*; Arthur Koestler, *Gün Ortasında Karanlık*.
1941		– Yahudi Soykırımı başladı. Almanya Selanik'i işgal etti, Girit adasını uçaklarla bombaladı. Pearl Harbor'a yapılan saldırı sonrası ABD, II. Dünya Savaşı'na girdi. Hitler, Sovyetler Birliği'ne doğru ilerledi; Leningrad'ın işgali başladı. – Vladimir Nabokov, *Sebastian Knight'ın Gerçek Yaşamı*; Bertolt Brecht, *Cesaret Ana*; Henri Bergson, James Joyce ve Virginia Woolf öldü. – Orson Welles'in başyapıtı *Yurttaş Kane* gösterime girdi.
1942	Öykü kitabı *Yolları Çatallanan Bahçe* yayımlandı. Adolfo Bioy Casares'le birlikte H. Bustos Domecq mahlasıyla *Don Isidro Parodi'ye Altı Bilmece* kitabını yayımladı.	– Arjantin, Pearl Harbor saldırısı sonrası Japonya ve Almanya'yla diplomatik ilişkilerini kesmeyi reddetti. Fizikçi Robert Oppenheimer başkanlığında Manhattan Projesi başladı. Stalingrad Muharebesi. – Robert Musil, *Niteliksiz Adam*.
1943		– Albay Juan Perón'un içinde bulunduğu milliyetçi kurmaylar "Ulusal Devrim" yaparak yönetimi ele geçirdiler, tarafsızlık politikasını sürdürdüler. Varşova Gettosu Ayaklanması başarısızlığa uğradı. Tahran Konferansı yapıldı. – Antoine de Saint-Exupery, *Küçük Prens*; Bertolt Brecht, *Sezuan'ın İyi İnsanı*; Jean-Paul Sartre, *Varlık ve Hiçlik*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1944	İkinci öykü kitabı *Artificios* yayımlandı; bu kitap *Yolları Çatallanan Bahçe*'ye eklendi ve *Ficciones* adıyla yayımlandı. Perón'un iktidara gelmesinden sonra kütüphanedeki görevinden ayrıldı; İngiliz ve Amerikan edebiyatı öğretmeye başladı.	– San Juan depremi kenti yerle bir etti, 10.000 kişinin ölümüne neden oldu. Normandiya Çıkarması. Baltık devletleri Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi. – Jean Anouilh, *Antigone*; Friedrich Hayek, *Kölelik Yolu*.
1945		– Arjantin, Japonya ve Almanya'yla diplomatik ilişkilerini sonlandırdı ve iki ülkeye savaş ilan etti; Birleşmiş Milletler'e kurucu üye olarak katıldı. Peron tutuklandı, daha sonra Descamisados ("Gömleksizler") adı verilen grubun protestoları sonrası serbest bırakıldı. Dresden bombalandı. Yalta Konferansı toplandı. Hiroşima ve Nagasaki'ye atom bombası atıldı. II. Dünya Savaşı sona erdi. Franklin Delano Roosevelt, Adolf Hitler ve Benito Mussolini'nin ölümleri. Postdam Konferansı'yla Avrupa, Batı ve Sovyet bloklarına ayrıldı. – Amerikalı şair Ezra Pound, İtalya'da direnişçi örgütlerce tutuklandı ve serbest bırakıldı. ABD Silahlı Kuvvetleri'nce tutuklu bulunduğu kışlada, ünlü kantolarını yazdı. Pablo Neruda, Şili'de Komünist partiden senatör oldu. Aleksandr Soljenitsin Stalinist hükümeti eleştirdiği için sekiz yıl hapse mahkûm edildi. Hermann Broch, *Vergilius'un Ölümü*; Jean-Paul Sartre, *Akıl Çağı*; George Orwell, *Hayvan Çiftliği*; John Steinbeck, *Sardalya Sokağı*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1946		– Perón başkan seçildi. Halka maaşlarda artış ve sosyal güvenlik vaatlerinde bulundu. "Evita" ismiyle bilinen karısı Eva'yı işçi ilişkileri sorumlusu yaptı. Toprak reformu isteyen halk, Malón de la Paz'dan başkent Buenos Aires'e kadar yürüdü. İtalya cumhuriyet oldu. – W. H. Auden, ABD vatandaşı oldu. Christopher Isherwood, *Berlin Öyküleri*; Nikos Kazantzakis, *Zorba*; Boris Vian, *Mezarlarınıza Tüküreceğim*. Gertrude Stein ve H. G. Wells'in ölümü.
1947		– Arjantin'de kadınlara oy hakkı tanındı. Komünizmle savaş için Truman Doktrini uygulamaya kondu. CIA kuruldu. Ses duvarı aşıldı. – Albert Camus, *Veba*; Max Horkheimer ve Theodor Adorno, *Aydınlanmanın Diyalektiği*.
1948		– İsrail devleti kuruldu. Berlin Ablukası başladı. Mohandas Gandhi suikaste uğradı. – Norman Mailer, *Çıplak ve Ölü*; Bertolt Brecht, *Kafkas Tebeşir Dairesi*.
1949	İkinci öykü derlemesi *Alef*'i yayımladı.	– Yeni anayasayla başkanın yetkileri artırıldı. Peróncuların çoğunluğunu oluşturduğu meclis, hükümet aleyhine konuşanlara hapis cezası getiren yasayı kabul etti. Rejim karşıtları hapsedildi, bağımsız gazeteler baskı altına alındı. NATO kuruldu; Berlin Ablukası sona erdi ve Almanya, Sovyet kontrolündeki Alman Demokratik Cumhuriyeti'yle NATO destekli Almanya Federal Cumhuriyeti olarak ikiye ayrıldı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1949		– Brecht'in *Cesaret Ana* oyunu Doğu Berlin'de Deutsches Theater'da ilk defa sahnelendi. George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*; Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*; Simone de Beauvoir, *Ikinci Cins*.
1950	*Sociedad Argentina de Ecritores* (Arjantin Yazarlar Birliği) başkanı seçildi.	– *Comisión Nacional de Energía Atómica* (*Ulusal Atom Enerjisi Komisyonu*) Juan Perón'un emriyle kuruldu. Kore Savaşı başladı. – George Orwell, Cesare Pavese ve George Bernard Shaw'ın ölümü.
1951		– Peron ezici bir çoğunlukla tekrar başkan seçildi. – Julio Cortázar, *Bestiario*; J. D. Salinger, *Çavdar Tarlasında Çocuklar*; Vladimir Nabokov, *Konuş, Hafıza: Tekrar Ele Alınmış Bir Otobiyografi*. Sinclair Lewis, Ludwig Wittgenstein ve André Gide'in ölümü.
1952	Ünlü deneme kitabı *Öteki Soruşturmalar* yayımlandı.	– Eva Peron kanserden ölünce; Perón'a destek azalmaya başladı. II. Elizabeth, Britanya kraliçesi oldu. Mısır'da devrim sonrası Kral I. Faruk devrildi, İngiliz işgali sona erdi. ABD, atom bombasından çok daha yıkıcı bir silah olan hidrojen bombasını geliştirdi. – Arthur Miller'ın *Cadı Kazanı* oyunu ilk kez Broadway'de sahnelendi. James Baldwin, *Git Onu Dağa Anlat*; J. D. Salinger, *Dokuz Öykü*.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1953		– Josef Stalin'in ölümü. Muhammed Musaddık, darbe sonrası görevden uzaklaştırıldı. Kore Savaşı sona erdi. Albay John Hunt'ın liderlik ettiği Britanyalı dağcılar, Everest Tepesi'ne ilk ulaşan insanlar oldu. DNA keşfedildi. – Dublin'de "Bloomsday" ilk kez kutlandı; Aldous Huxley, *Algı Kapıları*. Colette öldü.
1954		– Sovyetler Birliği, nükleer enerjiyi kullanarak elektrik üretti. Cezayir'de savaş başladı. – Nabokov'un *Lolita* kitabı Paris'te yayımlandı. Yaşar Kemal, *İnce Memed*; Françoise Sagan, *Hoşgeldin Hüzün*; Samuel Beckett, *Godot'yu Beklerken*. Thomas Mann öldü.
1955	Perón'un devrilmesinden sonra Arjantin Ulusal Kütüphanesi müdürlüğüne getirildi. Bu dönemde ailesinde kalıtımsal bir hastalık olan görme kaybı, giderek körleşmesine neden oldu.	– Arjantin'de binlerce kişinin öldüğü iç savaş sonrası Silahlı Kuvvetler darbe yaptı. Peron görevinden istifa etti ve bir Paraguay gambotuna saklandı. Önce Paraguay'da, sonra İspanya'da sürgün hayatı yaşadı. Birleşik Devletler anayasası model alınarak yazılmış 1853 federal anayasasına dönüldü. Varşova Paktı imzalandı. – Ted Hughes'la Sylvia Plath evlendi. James Baldwin, *Giovanni'nin Odası*; Saul Bellow, *Günü Yaşa*; Allen Ginsberg, *Uluma*. Bertolt Brecht öldü.
1956	Buenos Aires Üniversitesi'nde İngiliz ve Amerikan Edebiyatı profesörlüğüne getirildi, bu görevi on iki yıl boyunca sürdürdü.	– Fransa'da Beşinci Cumhuriyet kuruldu. Stalinist hükümete karşı ayaklanan Budapeşte'yi Sovyet birlikleri işgal etti. Süveyş Kanalı'nı millileştiren Cemal Abdül Nasır, Süveyş Bunalımı'nı tetikledi. Brasilia inşa edildi.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1956		– Jack Kerouac, *Yolda*; Vladimir Nabokov, *Pnin*; Boris Pasternak, *Doktor Jivago*; Ayn Rand, *Atlas Silkindi*.
1957		– Uzay Çağı'nı başlattığı kabul edilen Sputnik 1 yörüngeye gönderildi. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu oluşturan Roma Antlaşması imzalandı. – Harold Pinter'ın oyunu *Doğum Günü Partisi*, Londra'da bir hafta sahnede kaldı. Chinua Achebe, *Parçalanma*; Truman Capote, *Tiffany'de Kahvaltı*; Claude Levi-Strauss, *Yapısal Antropoloji*.
1959		– Küba'da diktatör Fulgencio Batista'nın rejimine karşı ayaklanan Fidel Castro ve silah arkadaşları, yönetimi yılbaşında devraldı. Kıbrıs ve Singapur, bağımsızlığını ilan etti. – Philip Roth, *Hoşçakal Columbus*; Kurt Vonnegut, *Titan'ın Sirenleri*, Jean Anouilh, *Becket*; Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*; Karl R. Popper, *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*. – *"Müziğin Öldüğü Gün"*: Richie Valens, Buddy Holly ve Big Bopper'ın uçağı, Iowa yakınlarında düştü.
1960	*El hacedor* (*Yaratan*) yayımlandı.	– Afrika'da on yedi devlet bağımsızlığını ilan etti. Patrice Lumumba'nın suikaste uğramasıyla Kongo Krizi patlak verdi. Türkiye'de 27 Mayıs ihtilali oldu. Liverpool'da The Beatles ilk kez sahneye çıktı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1960		– Penguin Yayınevi, *Lady Chatterley'nin Âşığı* romanını basmaktan dava edildiği müstehcenlik suçundan beraat etti. Harper Lee, *Bülbülü Öldürmek*; John Updike, *Tavşan Koş*; Eugene Ionesco, *Gergedanlar*. Albert Camus trafik kazasında öldü.
1961	Samuel Beckett'le birlikte ilk kez verilen Prix Formentor'a layık görüldü ve uluslararası üne kavuştu. Texas Üniversitesi'ne konuk profesör olarak davet edildi.	– Berlin Duvarı inşa edildi. Yuri Gagarin, uzaya ilk çıkan insan oldu. – Joseph Heller, *Madde 22*; Stanislaw Lem, *Solaris*; J. D. Salinger, *Franny ve Zooey*; Muriel Spark, *Bayan Jean Brodie'nin Baharı*; Kurt Vonnegut, *Gece Ana*.
1962		– Arjantin'de darbe sonrası Arturo Frondizi'nin sivil hükümeti devrildi. Küba Füze Krizi patlak verdi. Cezayir'de savaş devletin bağımsızlığını ilan etmesiyle sona erdi. Papa XXIII. Jean, Vatikan II'yi açtı. – Marilyn Monroe ve Arthur Miller, Meksika'da boşandı; Vladimir Nabokov, *Soluk Ateş*; Aleksandr Soljenitsin, *Ivan Denisoviç'in Bir Günü*. e. e. cummings, Hermann Hesse, Georges Bataille ve William Faulkner'ın ölümü. – The Beatles'ın ilk albümü Birleşik Devletler'e ulaştı; Batı dünyasında Beatlemania ve "İngiliz İşgali" başladı.
1963		– John F. Kennedy, Dallas'ta suikaste uğradı. Martin Luther King Jr., Washington'da Lincoln Anıtı önünde "Bir Hayalim Var" başlıklı konuşmasını yaptı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1963		– John Fowles, *Koleksiyoncu*; Mary McCarthy, *Grup*; Sylvia Plath, *Sırça Fanus*; Thomas Pynchon, *V.*; Kurt Vonnegut, *Kedi Beşiği*. Sylvia Plath, Nâzım Hikmet, Theodore Roethke, Aldous Huxley ve C. S. Lewis öldü.
1964	Dördüncü şiir kitabı *El Otro, el mismo* yayımlandı.	– Kolombiya'da devletle FARC (Kolombiya Devrimci Silah Güçleri) ve ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) gibi köylü gerilla örgütleri arasında günümüze kadar devam eden savaş başladı. – Saul Bellow, *Herzog*; Vladimir Nabokov, *Lujin Savunması*.
1965		– Winston Churchill öldü; Malcolm X, New York'ta suikaste uğradı. – Sylvia Plath, *Ariel*.
1966		– Arjantin'de General Juan Carlos Onganía darbe sonrası yönetimi devraldı ve tüm siyasi partileri susturdu. – Mihail Bulgakov, *Efendi ve Margarita*; Truman Capote, *Soğukkanlılıkla*; Tom Stoppard, *Rosencrantz ve Guildenstern Öldü*; Michel Foucault, *Şeylerin Sırası*. Evelyn Waugh ve Andre Breton öldü.
1967	Elsa Astete Millán'la evlendi. Adolfo Bioy-Casares'le, H. Bustos Domecq mahlasını tekrar kullanarak *Crónicas de Bustos Domecq* adlı deneme kitabını yayımladılar.	– "Aşk Yazı" ile hippi hareketi gençler arasında hızla yayıldı ve yarattığı sosyal değişim, 1960'ların geri kalanını ve 70'lerin ilk yıllarını etkiledi. İsrail ve Arap ülkeleri arasında Altı Gün Savaşı yapıldı. Ernesto "Che" Guevara öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1967		– Gabriel García Márquez, *Yüzyıllık Yalnızlık*; Angela Carter, *Büyülü Oyuncakçı Dükkânı*. Dorothy Parker, Siegfried Sassoon ve Carson McCullers öldü.
1968		Başkanlık seçimleri öncesinde Martin Luther King Jr. ve Robert F. Kennedy peş peşe suikaste uğradı. Alexander Dubček'in iktidara gelmesiyle başlayan Prag Baharı, SSCB ve Varşova Paktı müttefiklerinin ülkeyi işgal etmesiyle sona erdi. Fransa'da Mayıs 68 gösterileri yapıldı. Kuzey Irlanda'da artan şiddet olaylarıyla "The Troubles" başladı.
1969	Beşinci şiir kitabı *Karanlığa Övgü* yayımlandı. Margarita Guerrero ile yazdığı *Kurgusal Varlıklar Kitabı*'nı yayımladı.	– Mayıs ayında Cordobazo gösterileri sonrası binlerce vatandaş orduyu ve polisi etkisiz hale getirerek iki gün boyunca Córdoba'yı işgal etti. Apollo 11 ayın yüzeyine indi, Neil Armstrong aya ilk basan insan oldu. Woodstock Müzik Festivali düzenlendi. – Vladimir Nabokov, *Ada ya da Arzu*; John Fowles, *Fransız Teğmenin Kadını*; John Cheever, *Bullet Park*; Philip Roth, *Portnoy'un Şikâyeti*; Kurt Vonnegut, *Mezbaha No. 5*. John Kennedy Toole ve Jack Kerouac öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1970	Üçüncü öykü kitabı *Brodie Raporu* yayımlandı. Elsa'dan boşandı.	– Ongania'nın görevinden alınmasından sonra General Alejandro Lanusse başkanlığa geldi. Solcu *Montoneros* ve *Ejercito Revolucionario del Pueblo* örgütleriyle antikomünist kontrgerilla grupları arasında iç savaş başladı. Polonya'da ayaklanma; Kamboçya'da iç savaş patlak verdi. Ürdün'de Kara Eylül olayları oldu. Jimi Hendrix ve Janis Joplin hayatını kaybetti. – Dario Fo'nun *Bir Anarşistin Kaza Sonucu Ölümü* oyunu ilk defa Varese'de sahnelendi. Bertrand Russell öldü.
1971	Oxford'dan fahri doktora aldı.	Idi Amin, Uganda'da devrim sonrası yönetimi ele geçirdi. İlk mikroçip üretildi.
1972	Altıncı şiir kitabı *El oro de los tigres* yayımlandı.	– Kuzey İrlanda'da Kanlı Pazar yaşandı. Münih'te düzenlenen 1972 Olimpiyatları kana bulandı, Kara Eylül adlı Filistinli grup 11 İsrail olimpiyatçıyı öldürdü. – Sir John Betjeman, Birleşik Krallık kraliyet şairi oldu. Italo Calvino, *Görünmez Şehirler*; Vladimir Nabokov, *Saydam Şeyler*.
1973	1973 Arjantin Ulusal Kütüphanesi'ndeki görevinden istifa etti.	– Peron yanlısı parti Mart'ta seçimleri kazandı, Hector Campora başkan oldu. Arjantin'de terör olayları. *Ezeiza katliamı*: 18 yıldır sürgünde olan Juan Perón'u karşılamaya gelen kalabalıkta Peronistlerin sağcı kanadı kalabalıkta solculara ve Montoneros üyelerine ateş açtı, on üç kişi öldü, yüzlerce kişi yaralandı. Campora görevinden ayrıldı, Peron Eylül ayında tekrar başkan oldu. Yom Kippur Savaşı. Watergate skandalı.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1973		– Şilili şair Pablo Neruda'nın cenazesi, Pinochet yönetimine karşı gösterilere dönüştü. *Efendi ve Margarita*, ilk defa Sovyetler Birliği'nde eksiksiz olarak yayımlandı. Thomas Pynchon, *Gravity's Rainbow*. W. H. Auden öldü. – Pablo Picasso'nun ölümü.
1974		Juan Peron öldü, karısı Isabel Martinez de Perón başkan oldu. Terör arttı, yüzlerce kişi öldü. Grevler ve gösteriler patlak verdi. Kıbrıs Harekâtı düzenlendi. Portekiz'de Karanfil Devrimi sonrası demokrasiye geçiş başladı. Birleşik Devletler'de Richard Nixon görevinden istifa etti.
1975	Dördüncü öykü derlemesi *Kum Kitabı* ve yedinci şiir kitabı *La rosa profunda* (*Sonsuz Gül*) yayımlandı. Annesi 99 yaşında hayatını kaybetti.	– Arjantin'de enflasyon %300'e yükseldi. Kuzey Vietnam güçlerinin Saigon'a girmesiyle Vietnam Savaşı sona erdi. Francisco Franco öldü. – Saul Bellow, *Humboldt'un Armağanı*; Carlos Fuentes, *Terra Nostra*.
1976		– General Jorge Videla cuntası Martinez de Perón'u devirdi ve yönetimi devraldı, meclis feshedildi. Rejim karşıtları tutuklandı, on binlerce kişi kayboldu. Çin Kültür Devrimi sona erdi. – Raymond Carver, *Lütfen Sessiz Olur musun Lütfen?*; Michel Foucault, *Cinselliğin Tarihi I*. Agatha Christie öldü.
1977	Sekizinci şiir kitabı *Historia de la noche* yayımlandı.	– *Voyager* uzaya gönderildi, ilk topluca üretilmiş kişisel bilgisayarlar piyasaya girdi. – Iris Murdoch, *Deniz, Deniz*. Jacques Prevert ve Vladimir Nabokov öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1978		Afganistan'da iç savaş başladı; İspanya tamamen demokrasiye geçti. I. Ioannes Paulus'un otuz üç gün süren papalığının ardından ölmesiyle, yerine II. Ioannes Paulus geçti. Yapay insülin geliştirildi, ilk tüp bebek dünyaya geldi.
1979		– Sovyet-Afgan Savaşı başladı. İran Devrimi sonrası Şah Rıza Pehlevi sürgüne kaçtı, İranlıların ABD Konsolosluğu'nu basmasıyla İran Rehine Krizi patlak verdi. Margaret Thatcher, Britanya Başbakanı oldu. – Angela Carter, *Kanlı Oda*; Jean François Lyotard, *Postmodern Durum: Bilgi Üzerine Bir Rapor*.
1980		– Ronald Reagan, ABD Başkanı oldu. İran-Irak Savaşı başladı. Türkiye'de 12 Eylül askeri darbesi oldu. – J. M. Coetzee, *Barbarları Beklerken*; Salman Rüşdi, *Geceyarısı Çocukları*; Carl Sagan, *Kozmos*. Barbara Pym, C. P. Snow, Marshall McLuhan, Henry Miller, Katherine Anne Porter ve Jean-Paul Sartre öldü. – John Lennon öldürüldü.
1981		– General Leopoldo Galtieri, askeri rejimin başına getirildi. Columbia Uzay Mekiği, yörüngede ilk turunu tamamladı. – Raymond Carver, *Aşk Konuştuğumuzda Ne Konuşuruz*. William Saroyan öldü.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1982		General Leopoldo Galtieri'nin Falkland Adaları'na asker çıkarmasıyla Falkland Savaşı başladı. İngiliz güçleri Haziran ortasında adayı geri aldı, 700 Arjantinli çatışmalar sırasında öldü. Galtieri'nin yerine General Reynaldo Bignone getirildi. İsrail Lübnan'ı işgal etti.
1983	Legion d'Honneur'e layık görüldü.	– Arjantin sivil yönetime döndü, radikal Raúl Alfonsin başkan oldu. İnsan haklarını ihlal eden askerî liderler, yargı karşısına çıkarıldı. Karayipler'de bulunan Grenada Adası Birleşik Devletlerce işgal edildi. Beyrut'ta ABD Konsolosluğu bombalandı. – Thomas Bernhard, *Bitik Adam*; Raymond Carver, *Katedral*.
1984		– Şili ve Arjantin arasında imzalanan antlaşmayla, Picton, Nueva ve Lennox Adaları üzerinde sınır anlaşmazlıkları son buldu. – Martin Amis, *Money*. Julio Cortázar ve Truman Capote öldü.
1985	Dokuzuncu şiir ve düzyazı derlemesi *Los conjurados* yayımlandı.	
1986	Asistanı Maria Kodama'yla evlendi. Cenevre'de karaciğer kanserinden 86 yaşında hayata gözlerini yumdu ve *Cimetière des Rois*'ya gömüldü. Mezarı hâlâ oradadır.	– Arjantin, Diego Maradona kaptanlığında 1986 Dünya Kupası'nı kazandı. Uzay Mekiği *Challenger* havalandıktan yetmiş üç saniye sonra parçalandı ve içinde bulunan yedi kişilik mürettebatın ölümüne neden oldu. Çernobil faciası. İsveç Başbakanı Olof Palme suikaste uğradı. Halley Kuyrukluyıldızı bir kez daha Dünya yörüngesinden geçti. – Christopher Isherwood ve Simone de Beauvoir öldü.

ÖNSÖZ

JAMES WOODALL

Jorge Luis Borges öleli yirmi yedi yıl oldu. Bu dönem, onun ölümünden çok önce kazandığı şöhretinden hemen hiçbir şey eksiltmedi.

Borges, 1960'larda, saflarında Samuel Beckett, Patrick White ve Herman Hesse gibilerin bulunduğu 20. yüzyıl yazarlar panteonunda yerini aldı. Amerikalı eleştirmen Harold Bloom, 1994'te Borges'i Batı uygarlığının olmasalardı manen daha az zengin olacağımız yazarlarının uzun listesine yerleştirdi (Bloom'un Borges'in hemen yanına koyduğu iki yazar Şilili Pablo Neruda ve Portekizli Fernando Pessoa'dır).[1]

Borges 1970'lerde belki de bugün okunduğundan daha çok okunuyordu; onun ayrıcalığı, 1961'den önce, ya da, Fransızca okuyanlar için 1951'den önce adını bile duymadıkları Borges'in yeni, savaş sonrası, modernizm sonrası bir yazarlar kuşağı üzerindeki güçlü etkisidir. Gelişigüzel çevrilmiş küçük metinlerle Borges edebi kurgu yöntemlerini değiştirmekle kalmadı, yazıların içeriğini ve yazarların düşüncelerini de değiştirdi. "Borgesva-

1 *The Western Cannon*, Macmillan (Londra), 1994, s. 463-77.

ri" sıfatı artık edebi terminolojide "Kafkavari" deyimi kadar çok kullanılmaktadır.

Borges hiç roman yazmadı ve uzun yaşamında –seksen altı yaşında öldü– düzyazıları kadar çok şiir yayımladı. İspanyolca konuşan dünyada Borges, zengin şiirsel bir dil olan İspanyolcanın, 17. yüzyıldan bu yana Luis de Góngora ve Francisco de Quevedo ile aynı değerde bir ustası addedilmektedir. Quevedo, Borges'in kahramanıydı ve Borges, Buenos Aires'de yaşayan bir Kastilyalı'dan bekleneceği üzere, bütün yazarların en büyüğü olan İspanyol yazar Cervantes'e yakınlık duyuyordu.

Bütün bunlara rağmen şöhret ona geç ulaştı. 1946'dan bu yana, Arjantin'de, 1940'larda yazdığı iki önemli öykü kitabı *Yolları Çatallanan Bahçe* ve *Alef* kadar, General Juan Perón'un diktatörlüğüne karşı uzlaşmaz tavrıyla da tanınıyordu. Belki de bütün bunlardan çok, bir eleştirmen ve makale yazarı, günün *littérateuse*'ü Victoria Ocampo'nun çalışma arkadaşı ve Arjantin'in ünlü edebiyatçılarından Adolfo Bioy Casares'in yakın dostu olarak tanınıyordu.

Borges 1940'ların ortasında Fransızcaya tercüme edilmeye başlayınca, ileride Avrupa'da kazanacağı şöhretin yolu açıldı. Borges'in yaygın ün kazanması, 1944'te Buenos Aires'de yayınlanan *Yolları Çatallanan Bahçe*'deki bütün öykülerinin altı yeni öyküyle birlikte sunulduğu *Ficciones* ile, 1961'de Formentor Ödülü'nü Samuel Beckett'le paylaştığı zaman gerçekleşti (Beckett on yıl önce *Godot'yu Beklerken*'le ünlenmişti). Borges Anglosakson dünyada, özellikle Birleşik Devletler'de *Labyrinths* adlı tuhaf, kendi derlemediği bir kitapla tanındı.

Labyrinths'in en garip yanı, Borges'in yazdığı ve başlıklarında labirent sözcüğünün geçtiği iki öykünün kitaba alınmamış olmasıdır.* Özgün İspanyolca baskılarından derlenmiş yirmi üç öykü

(*) "İki Kral ve Onların İki Labirenti" ("Los dos reyes y los dos laberintos") ve "İbn-i Hakan al-Buhari, Labirentte Ölüm" ("Abenjacan el Bojarí, muerto en su laberinto"): Her iki metin de ilk kez *Alef*'in İspanyolca baskısında yer almıştır

ve Borges'in deneme yazarı olarak lezzetinin ilk işaretini veren kısa düzyazılarından seçmeler kitapta yer almaktaydı.

Labyrinths'in dayandığı fikir, ilk olarak 1953'te Fransa'da Roger Caillois tarafından derlenen ve yayımlanan bir kitaptan boy vermişti. Fransızca *Labyrinths* sadece dört öyküyü kapsaması bakımından İngilizce derlemeden farklıydı.* *Labyrinths*'in İngilizce çevirisinin 1962'de, Borges'in Formentor Ödülü'nü alması şerefine aynı yıl İngilizcesi yayımlanan *Ficciones*'in hemen ardından gelmesi, Borges'in Arjantin dışında ilk önemli yayın olayıydı: kitap, *Ficciones*'in aksine iyi sattı ve Borges Atlantik'in iki yakasında, dünyanın en çok konuşulan dilinde okunmaya başlandı. Borges'in çeşitli yazılarının bir derlemesi ve böyle olduğu için de onun kırk yılı aşkın bir süreyi kapsayan çalışmalarının temsilcisi olan *Labyrinths*, 1960'larda Latin Amerika edebiyatının mihenk taşı oldu. Çok okundu ve kısa bir süre sonra "Büyülü Gerçekçilik" denecek olan ekolün en önde gelen metni addedildi.

Bu deyimi Franz Roh 1924'te Alman *Neue Sachlichkeit* (Yeni Nesnellik) tarzındaki resimlerini tanımlamak için icat etmişti.[2] Daha sonra Kübalı yazar Alejo Carpentier deyimi *lo real Maravilloso* biçiminde kendine maletti. Bir dizi Latin Amerikalı'nın garip yazıları ve kurguları, bu yazarların kendi kıtalarının sarsıntılı ve fantastik tarihini yansıtıyordu. Avrupalılar için bu deyim, anlatıda gerçekçiliğin sınırlarını yıkmış, gerçeğin yeni bir görünümünü müjdelemişti.

Borges gerçekten garip, fantastik ve yeniydi. Aynı zamanda

(1952). Daha sonra *Aleph and other stories* başlığı altında İngilizce Cape baskısı 1971'de yayımlandı.

(*) Caillois, Borges tercümelerini, resmen, 1944'te üstlenmişti. "Babil'de Piyango" ve "Babil Kütüphanesi"nin Fransızcalarını Nestor Ibarra'nın çevirisiyle Buenos Aires'de sürgündeyken çıkardığı *Lettres françaises* dergisinde yayınladı. Borges'in Fransızca olarak yayımlanan ilk metni 'L'approche du caché' başlığıyla 15 Nisan 1939'da *Mesures* dergisinde yer almıştı. Bu öykünün çevirmeni de Ibarra idi.

2 Deyim sanatsal-tarihsel işlevini yıllarca korudu.

Arjantinliydi ve Carpentier'in deyimi zamanla uluslararası bir nitelik kazandı: Büyülü gerçekçilik, kısa zamanda moda bir tarz oldu. Borges her zaman tarzlara karşı çıkmıştı ve çıkacaktı – nasıl moda olunacağını bilmezdi. Garcia Márquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık*'ı 1967'de yayımlandığı zaman, büyülü gerçekçilik en iyi örneğini bulmuştu. Márquez, tropikal şehveti, çılgın düş gücünü, Karayip şenliklerini temsil eden bir yazardı; onun özlü üslubu ve kurgudaki becerileri Carpentier'in sözünü ettiği coşkulu anti-natüralizm'i tam olarak karşılıyordu.*

Borges, hem Arjantinli olması hem de yarattığı yeniliklerin benzerinin bulunmaması nedeniyle kronolojik olarak büyülü gerçekçilikten önce gelmekte ve farklı bir yazar olarak öne çıkmaktadır. 1970'li yıllar boyunca büyülü gerçekçiliğin kurucusu ilan edilmiş, ama bu onun gerçek önemini; çeşitli geleneklerden sade ve yeni bir edebiyat yaratan, Arjantinli bir yazar olduğu gerçeğini gölgelemiştir.

Kafası Henry James'in öyküleri ve Franz Kafka'nın romanlarıyla olduğu kadar, kendi Arjantin cedlerinin şiiri, goşo gelenekleri ve *porteño* argosuyla da doluydu. Meksikalı hümanist Alfonso Reyes'in düzyazı üslubu kadar, Schopenhauer'in düşüncelerine de hayrandı. Onun İspanyolcası için Perulu romancı Mario Vargas Llosa şunları söylemiştir:

> Borges'in düzyazısı genelgeçer kurallara aykırıdır, çünkü titiz bir tutumla, az sözle ifadeyi yeğleyerek, İspanyol dilinin aşırılığa olan doğal eğilimine derinden derine karşı gelmektedir. İspanyolcanın Borges ile anlaşılır hale geldiğini söylemek, bu dilde yazan başka yazarlara hakaret gibi gelebilir, ama değil... Borges'de daima mantıklı, kavramcı bir düzey vardır, geri kalan her şey buna hizmet eder. Onunki, hiçbir zaman aşa-

(*) Gerçekte Kolombiyalı yazar, kurguda karnaval yaklaşımını, Borges'in yazdıklarından çok, Bahia'lı Jorge Amado ile paylaşmaktadır; Brezilya ve Güney Amerika'nın kuzey ülkeleri, aralarında, Arjantin'le pek kurmadıkları bir kültürel yakınlık paylaşırlar.

ğı bir düzeye indirilmemekle beraber, dolaysız ve ölçülü sözlerle ifade edilen berrak, saf, aynı zamanda olağanüstü fikirler dünyasıdır.[3]

Bu sözler, büyülü gerçekçilik için pek geçerli bir formülü ifade etmiyor. Aslında, Borges'in başlıca erdemlerinden birini betimliyor: olağanüstü evrenleri, sinsi, nerdeyse küstah bir üslup ekonomisiyle yaratma yeteneğini. Düzyazıları, dili edebi gösterişten kurtarma arzusunu sergiler. Borges'in büyüsünde maharetlere yer yoktur, öte yandan edebi-eleştirel mizahı yeni doruklara yükseltir. Ve evrenlerini buharlı ekvator iklimlerinde değil, -bir iki Paris arkaplanı dışında- siyasi açıdan karanlığa gömülmüş Buenos Aires'de, münzevi, çoğu zaman uykusuz yalnızlığında yaratır.

Dünyanın kendi yurttaşlarından -hatta kendisinden bile- önce keşfettiği Arjantinli Borges bilinçli olarak moderndi, yine de yaşamının büyük bir bölümünde kendine güveni yoktu. Eserlerine, özellikle öykülerine, pek kıymet vermezdi. Yine de onun içaçıcı parlaklığı, modernizmin tükettiği ve edebiyatlarını kupkuru bıraktığı Fransız, İngiliz ve Birleşik Devletler kültür iklimine ilaç gibi geldi. Borges şaşılacak kadar çok sayıda edebiyatı besledi ve onlardan esinlendi. Başta şiir olmak üzere, edebiyat için İngilizcenin en iyi dil olduğunu düşünüyordu. İşin tuhafı Cervantes'i ilk kez İngilizce çevirisinden okumuştu. Daha çocukken, en büyüklerden sayılmayan -Robert Louis Stevenson, Lewis Carrol, H.G.Wells gibi- İngiliz yazarlar onun üzerinde belirleyici bir etki yapmıştı.

Ömrü boyunca, özellikle kör olduktan sonra, kendisine okunmasını istediği yazarlar Rudyard Kipling ve Gerard Manley Hopkins'di. Tahsilini Cenevre'de yaptığı için Fransızca öğrenmişti; Almancayı, Heinrich Heine'yi okuyarak, kendi kendine öğrendi. Ellili yaşlarının sonlarına doğru, kör olmaya başladığı zaman, olağanüstü bir çabayla kendi kendine Anglosakson dili-

3 "Borges's Fiction", *A Writer's Reality*, Mario Vargas Llosa, s. 10.

ni öğrenmeye girişti, bu da onu Eski İskandinav dilini öğrenmeye götürdü.

Eğer bütün bunlar –kalemleri ceplerinde, dosyaları uçuşan, ceket dirseklerinde deri yamalar olan– titiz bir akademisyen izlenimi veriyorsa, bundan daha yanlış bir şey olamaz. Borges, 1930'larda ve 1940'larda yazar olmaya çabalarken içine dönük ve yalnızlığı belki de bilerek seçmiş bir adamdı, ama *Funes'in Belleği* ya da *Alef*'in yaratıcısının Hemingwayvari bir eylem adamı veya Lawrencevari bir Lothario olmasını bekleyemezsiniz.

Borges'in 1960'ların başlarında Kuzey Amerika üniversitelerine gelmesi ona yeni ve popüler bir kimlik kazandırdı. Artık küresel bir meta olmuştu. John Updike 1965'te *The New Yorker* dergisinde, onu bir tür edebi El Dorado olarak tanıttı. Updike, "Jorge Luis Borges'in dehası geç de olsa Kuzey Amerika'da tanınmaya başladı," diye başlamıştı makalesine. Ve şöyle devam ediyordu; "Günümüz Amerikan öykü ve romanının çıkmaz sokak narsizmi ve süprüntü niteliğine karşın, Borges, felsefe ve fizikte bulunan bir şeyi, aklı, edebiyat ve kurguya sokmaktadır." Üstelik Borges "keyif verici ve eğlendirici"ydi.[4]

Borges'i altın madeni gibi görenler ve eleştiri cephesinin ön mevzilerini tutanlar hızlı davrandılar; Borges, yeniyi ve tuhafı çabucak masseden bir ülkede Kuzey Amerikalı bir yazarmış gibi benimsendi. Buenos Aires'in *güney* yarımkürede yer almasının ve çok kültürlü olmasının hiç önemi yoktu; kuzeyle aynı kıtadaydı ve "*Amerikan*"dı!

Ona duyulan hayranlık nihayet kendi vatanına da sirayet etti. 1960'ların sonlarında Borges'in kariyerinde ilk kez Arjantinliler, okumasalar da, ona övgüler düzmeye başladılar. Uluslararası itibarı, edebi ürünleri o ana kadar taşralı düzeyi aşamamış bir ülke için büyük bir onur kaynağıydı. Borges, patlama yapan Latin Amerika edebiyatında Arjantin'e sağlam bir yer kazandırmıştı.

---

4 "The Author as Librarian", John Updike, *The New Yorker*, 30.10.1963.

Che Guevara ve Borges'in nefret ettiği Juan Perón dışında, bu kör *porteño* 20. yüzyıl Arjantini'nde çıkan ünlü kişi oldu. Yaygın olarak okunmasa bile, 21. yüzyılda hâlâ âkim konumunu korumaktadır. Arjantin daha ona pek önem vermezken, İngiltere'de, Birleşik Devletler'de ve Fransa'da çok önceden ünlü olması, o günlerin Arjantini için çok şey söylemektedir. Çünkü tam Borges dünyada Fransızca olarak elden ele dolaşmaya başlarken, Perón –tam olarak 1946-1955 arası– ülkesine büyük bir zarar veriyordu ve bu zarar Borges'in hayatının sonuna kadar sürecekti. Arjantin sanat açısından korkunç bir çoraklığa gömülmüştü.

Edebiyat uygarlığının doruklarından olan Borges'in, ülkesinin hükümetleriyle ölünceye dek tartışmalı bir ilişkisi oldu: Arjantin'in siyasi kaderinin yarım yüzyıldan bu yana ilk kez düzelmeye başlamasından birkaç yıl sonra ölmesi, Borges'ten çok ülkesinin bir kaybı olmuştur. Kendisi de bu kaybı vurgulamak istermiş gibi, ülkesinde değil Cenevre'de ölmeyi seçti.

Borges alışılmış yurtseverlerden değildi; tam olarak demokrat olduğu da söylenemez. O bir kitap kurdu, bir yabancı diller ve felsefi paradoks sevdalısı, hiçbir zaman reddetmediği kökenini zahmetsizce aşan dünya çapında bir aydındı. Dış dünyanın onu seyretmesinden, belki de dış dünyayı göremediği için hoşlanırdı. Daha sonraki yıllarda kendini siyasal solcular indinde sevilmez yaptı, çünkü ilan ettiği tutuculuğu onu, ister istemez, Arjantin'de 1970'lerin ve 1980'lerin başlarının cani rejiminin yanında gösteriyordu. 1976'da askerlerin gelmesini hoş karşılamakla kendine hiç de iyilik etmedi, ama bu onun Peronizme veda biçimi olmuştu. Solun daha sonra anlayamadığı, Borges'in generallerin getirdiği karmaşayı –baskı, işkence ve cesetleri– pek az görebilmesiydi.

Politize olmuş Borges karşıtlarının gözünde, onun generallere, gerektiğini düşündükleri ölçüde karşı çıkmamış olması, hâlâ kanayan bir yaradır. Onu sağcı olarak damgalayıp kötülemek çoktandır moda olmuştur. Böyleleri öykülerini boykot edebilirler ya da şöhretini azaltacak şeyler söyleyebilirler; Borges'in 28 Ni-

san 1980'de Buenos Aires'de yayımlanan günlük *La Prensa* gazetesinin Madrid muhabirine söylediği şu sözleri görmezlikten gelmek bu gibilerin işine gelecektir: "Terör ve baskıların ülkede yarattığı ciddi ahlaki sorunu gözardı edemem. Bunca ölüm ve kayıp olayı karşısında sessiz kalamam."[5]

Bir ay sonra, bir hükümet karşıtı demeç daha geldi: "Bu hükümet üzerinde hiçbir etkim yok. Bu milliyetçi bir hükümet ve ben milliyetçi değilim, Hıristiyan olduğumdan da emin değilim; olsaydım da, Katolik olmazdım. Ben hiçbir mevki sahibi değilim. Özgür bir insanım."[6]

Borges'i konuşturmak zordu; çok az şeyi çok geç söylemiş olabilir, ama aynı zamanda özgür bir ruhu vardı ve ideolojik inançların basite indirgenmiş gerçeklerine, siyasal açıdan tepkileri çok değişkendi. Borges'in siyasal düşüncelerini incelemek yoluyla onun hakkında, insanları şaşırtmaktan ve rahatsız etmekten hoşlandığı dışında, fazla bir şey öğrenemeyiz.

Peronizme karşı tavrı ise, aksine, hem yazarı hem ülkesini anlamamıza yarar. Borges'i kamuya malolmuş biri olarak anlatırken, bu konuda söylenecek çok şey olacaktır. Özel yaşamında ise, hakkında anlatılanlardan daha garip, daha anlaşılmaz, bazen daha Don Kişotvari, bazen de daha hüzünlü biriydi.

Borges her zaman âşıktı. Duyguları nadiren karşılık görmüştü ve bu onun ömrü boyunca acı çekmesine neden oldu. Anlattığı acı değildi, aşktan bahsederken de başarılı sayılmazdı. Yapıtlarında her iki duygudan da çok az söz edilmektedir. Yaradılışında bulunmakla beraber, aşk onun malzemesi değildi.

Bu noktada Borges en çok 18. yüzyılın akılcı düşünürlerine benziyordu – favorilerinden biri, öğrenimi, entelektüel coşkuları,

5 "Se ha planteado un grave problema etico para el país, tanto con el terrorismo como la represión", J. Iglesias Rouco, *La Prensa*, 6.5.1980.

6 "World View: Argentine repression deplored by writers", Arrigo Levi, *The Times*, 5.6.1980.

profesyonel yazarlık yaşamı aşk başarılarından ağır basan Samuel Johnson'du. Johnson hastalık derecesinde melankolikti; daha gizli olmakla beraber, Borges de, özellikle şiirinde onun gibidir. Borges birçok kadını entelektüel açıdan cezbetmişti; ancak yalnızca birkaçı onunla yatmak istedi: Ve Borges onlarla yatmayı ne denli istemiş olursa olsun, muhtemelen bu konuda nasıl davranacağını bilmiyordu.

Viktorya devrinin sonlarında doğmuştu, kendinden sık sık, *"un ser victoriano"*, Viktorya devri adamı, olarak söz ederdi. Kadınlarla beraber olmaktan ve daha sonraki yıllarda onları göremez olunca, seslerini duymaktan çok hoşlandı; ama utangaç bir adamdı. 1920'lerde, Paris ve Londra'da olduğu kadar Buenos Aires'de de başlayan hoşgörü ortamından kararlı bir biçimde uzak tutulmuştu. Annesi Leonor Acevedo onun yaşamında normalin ötesinde önemli bir rol oynadı; Borges'in eksantrikliklerinden biri, altmış, yetmiş yaşına geldiği halde hâlâ annesiyle yaşaması ve onun himayesinde olmasıydı.

Doksan dokuz yaşına kadar yaşayan annesi *criollo*'lardan geliyordu ve "savaşçı kanı" ile övünürdü. Yaşamının tek bir döneminde, 1960 sonlarında, oğlunun üç yıl süren felaket evliliği sırasında Borges'den ayrıldı; evlilik sona erince Borges, beş yıl sonra ölecek olan annesinin kucağına döndü. Bu, Borges'in kendi seçimiydi, ya da kör bir yazar olarak böyle yapması gerekiyordu. Düş kırıklığı yaratsa da, bu ilişkide Oedipus etkisi yoktu. Annesinin onun stilini tutuklaştırdığına dair bir işaret olmadığı gibi, tutuklaştıracak pek az stil vardı ortada. Borges, fazla zengin olmadan sakin bir yaşam sürdü, hiçbir pahalı alışkanlığı olmadı –ne içki ne sigara içerdi– ve hemen hemen ne istiyorsa onu yaptı.

Leonor'un uyguladığını varsaydığımız psikolojik baskısından daha önemli bir etkisi, sağladığı hizmetlerdi. Yüzyılın başından bu yana kör bir adamı idare etmişti; kocası Jorge Guillermo'ya İngiliz annesi Fanny Haslam'dan yırtık retina hastalığı miras kalmıştı. Bu yüzden Leonor, giderek çalışma ve ailesini geçindirme

yeteneğini kaybeden bir koca ile başetmek zorunda kaldı. Dünyadan kopukluğu kocasınınkine benzeyen bir oğula bakabilmek için onun banka yöneticisi, sekreteri, menajeri ve gözü olmak, ikinci tabiatı olmuştu.

Leonor, Borges'i bir zırh gibi korudu. Borges kadınlarla ilişkisindeki yeteneksizliğini, kimsenin değiştirmeye cesaret edemediği bir ev yaşamının ardına gizleyebiliyordu. Bu durum, daha sonra, onun uluslararası bir entelektüel *guru* statüsü kazanmasıyla güçlendi ve kötü niyetlilerin uzak tutulmasında oldukça yararlı oldu. Annesinin ölümünden sonra Borges âdeta halkın malı oldu. İnsanlar onu kabullendiler ve onun beyninden beslenmeyi umut etmeye başladılar. Borges 20. yüzyılın en parlak edebi dehalarından biriydi. 1960'larda yüceltilen bu deha, 1970'lerde herkesin sahip çıkmak için giriştiği sessiz bir mücadeleye neden oldu.

Calle Maipu'daki dairesine giden özel yolu arşınlayan kadın ve erkek hayranlarının listesi uzundu. Birçoğu onunla "konuşmak" veya "diyalog kurmak" konusunda başarılı oldu; bunların hepsi de sonradan gazetecilik ve edebiyat âleminde kazanca dönüştürüldü; Borges tarihte kendisiyle en çok mülakat yapılan yazarlardan biridir. Bir teyp ya da not defteri karşısında rahat fakat muğlak konuşması efsanevi yönlerinden biriydi. Denenmiş yollardan nadiren sapardı; her mülakatçıya aynı malzemeyi sunmak için ince bir nüansla değiştirilmiş esprilerle, kelime oyunlarıyla, en sevdiği yazarlardan, Arjantin için tuttuğu yastan söz açardı; öte yandan, Borges'in konuşmaları körlükten bir kaçış ve –yaşamsal anlamda– bir başka yazı biçimiydi.

Körlük Borges'e bir şok gibi değil, kaçınılmaz bir kader gibi geldi. Ailesinde de körlük vardı. Gözleri her zaman zayıftı ve her zaman en kötüsünü bekledi. Bu durumu duygusallığa kapılmadan kabul etmişti. 1969'da Richard Burgin'e şöyle dedi:

> ... okuyamamanın belli bir yararı olduğu söylenebilir, çünkü okumayınca zaman başka bir biçimde akıyor. Gözlerim görür-

ken, hiçbir şey yapmadan yarım saat geçirecek olsam, çıldırırdım, çünkü okumam gerekirdi. Ama şimdi uzun zaman yalnız kalabiliyorum.

Sanırım yapacak bir şeyim olmadan yaşayabiliyorum. İnsanlarla konuşmam ya da bir şey yapmam gerekli değil...[7]

Kâhinin etkileyici dinginliği, hikmet sahibinin tevekkülü – ve kabuğundan dışarı çekildiği zaman, usta bir yazarın sonu gelmeyen sohbeti: Bu birleşim çok çekiciydi. Borges iletişim tekniklerini, muazzam iç entelektüel gücüne dayanarak, ona soru soranların ve hayranlarının beğeneceğini bildiği bir imajı cilalayarak, uzun yıllar sınayarak mükemmelleştirdi.

Borges için körlük bir kalkandı. Onun arkasında dünyanın hevesle aradığı bir kişiliği geliştirebilirdi. Şaşırtıcı belleği –körlükle başetmesinde birinci silahı– ve mahremiyeti, değişimden pek etkilenmiyordu. Ne duygusal yaşamının ne de yazar Manuel Peyrou ve şair Carlos Mastronardi ile dostluklarının ayrıntıları, sözgelimi, "Sohbetler"de yer almaktadır; ama Borges hem duygusal hem de dost canlısı bir adamdı ve yalnız olmadığı zamanlar –ki çoğu zaman yalnızdı– yakın tanıdıkları arasında bu özelliklerini, özellikle ikincisini, bol bol kanıtlardı.

"Georgie"den "Borges"e giden yol uzundu. En temel özelliklerini –konuşma zenginliği, geniş bir dost çevresi, cinsel çekingenlik, doymak bilmez bir öğrenme isteği– ömrü boyunca muhafaza ettiği halde, birden fazla Borges vardı.

Walt Whitman hayranı ve Birinci Dünya Savaşı sırasında İsviçre'de iç içe geçmiş dizeler işleyen delikanlı çağındaki Avrupalı deneyimci; 1920'lerin Madridi'nde dışavurumculuk benzeri bir hareket olan ultracılığın kavgacı broşür yazarı; editör Borges, şair Borges, kütüphaneci Borges, Perón karşıtı Borges, öğretmen ve konuşmacı Borges, siyasi huzursuzluk yaratan Borges, tutucu Borges ve elbette, fantastik öyküler mucidi Borges, yüzyılın or-

7 *Conversations with Jorge Luis Borges*, Richard Burgin, s. 22.

tasında postmodernizm daha akla gelmemişken, dünyaya baştan çıkarıcı postmodern öyküler veren yazar. Borges gizemini hâlâ korumaktadır. Kendini pazarlamaktan acizdi, maddi hiçbir hırsı yoktu. Okudu ve yazdı (bu sırayla), çünkü her zaman yaptığı ve yapacağı iş buydu. Şöhret hoş ama zaman zaman rahatsız eden bir yan üründü.

Borges asla sevdiği kadınları anlatan özyaşamöyküleri yazmadı, ama onun sevgisine mazhar olanlardan başlıcası, Estela Canto, kaleme sarıldı; kitabı *Borges a contraluz* (*Borges'in Silueti*, 1989) Borgescileri ikiye ayırdı. Bir bölümü onun Borges'i nerdeyse iktidarsız olarak anlatması doğru derken, başkaları aşk konusundaki sorunlarının hiç yazılmaması gerektiğini öne sürdüler. Her neyse, 1940'larda yaşanan ilişki Borges açısından duygusal bir felaketti.[8]

Borges ayrıca, ömrünün büyük bir bölümünde parasızdı, para kazanmaya ilk kez Kuzey Amerika'da konferans turnelerinde başladı. Bunlar onu, 1967'de, Anglosakson yayın hayatındaki ikinci önemli olaya götürdü: Harvard'da Norman Thomas di Giovanni ile tanıştı.

Di Giovanni Buenos Aires'de Borges ile beş yıl beraber çalıştı. Onun ilk önemli İngilizce çevirmeni oldu ve Borges'in adını Birleşik Devletler'de tükenmek bilmeyen bir çabayla yaymaya çalıştı; burada daha önce sözü edilen *Labyrinths*'den başka yapıtları İngiltere'de de tanınmaya başladı: Borges'in 1935'te ilk kez yayımlanan yarı-öyküler kitabı *Alçaklığın Evrensel Tarihi*, *Alef* (bütün dünyanın duyduğu meraka yanıt olarak di Giovanni'nin Bor-

8 Yazar Silvina Bullrich Arjantin televizyonunda Borges'in iktidarsız olduğu yolundaki ünlü açıklamasını yaptı; Ekim 1993'te Estela Canto bana Borges'in iktidarsız olup olmadığını bilmediğini, çünkü bunu öğrenme fırsatı olmadığını söyledi. Canto'nun kitabında bazı abartmalar bulunduğunu biliyoruz, yine de kırk yıl önceki olayları olanca berraklığıyla hatırlamaktadır. Borges'in kendisine gönderdiği on dört aşk mektubu, yazarın Canto'ya beslediği ateşli aşkın çürütülemeyecek kanıtlarıdır (*Borges a contraluz*, s. 123-54); bu mektupları içeren kitabı Borges'e ilişkin en otantik anekdotları ve anıları içermesi bakımından önemlidir.

ges'i yazmaya ikna ettiği "Özyaşamöyküsü Denemesi" bu kitaba dahil edilmişti), *Brodie'nin Raporu*, *Kum Kitabı*, *Seçilmiş Şiirler* ve başkaları.

Di Giovanni, Borges'in yeniden yazmasını sağladı denebilir. Di Giovanni yaş ve şöhretin Borges'de belli bir tembellik yarattığı bir zamanda sahneye çıkmıştı. Borges şiir yazıyordu –dikte ediyordu– ama onu şöhret yapan radikal öyküleri bırakmış görünüyordu.

Her iki adam için çeviri yaratıcı bir eylemdi, özellikle Borges'in İngilizceyi çok iyi anlaması ve bu enerji, mutlu bir olaya, *Brodie'nin Raporu*'nun yazılmasına yol açtı. Borges, kitabı yazmasının nedenini şöyle açıkladı: "O kadar çok insan beni taklit ediyordu ki, ben de çalışıp kendi kendimi taklit etmeye karar verdim." Beş yıl sonra *Kum Kitabı* yayımlandı. Bu bir öykü derlemesi idi ve Borges'in öbür kitaplarıyla karşılaştırıldığında, sanki Borges'den alıntı yapılmış gibiydi; yorgun bir üslubu vardı. Bu onun son öykü kitabı oldu.

Brodie'nin Raporu hakkında söylediklerinden de anlaşılacağı gibi, Borges uzun şöhret yıllarında "Borges" olarak yaşadı ve çalıştı. Ne denli rahatsız edici olursa olsun, şöhret, tadı çıkarılması için oradaydı ve Borges şöhretin tadını zarafetle çıkardı. Sonuna kadar şiir yazdı ve inatla kendini şair olarak tanımladı; buna karşılık Arjantin edebiyatının *aficionado*'su olmayan, ama Borges'i seven okurları, onu büyük bir öykü yazarı olarak selamladılar.

En iyi öykülerini 1938 ile 1953 arasında yazmıştır. John Sturrock'un Borges'in şiirleri hakkındaki, "düşünceli, duygularını bastıran ve belki biraz da donuk"[9] değerlendirmesine katılıyorsam, bunun nedeni benim de, birçokları gibi, neredeyse yetmiş yıl sonra bile hâlâ, öykülerinin güçlü ve kalıcı etkisine karşı koyamadığımdan ve onlardan kurtulamadığımdandır.

Çeviren ARMAĞAN ANAR

9 *Paper Tigers: The Ideal Fictions of Jorge Luis Borges*, John Sturrock, s. 1.

YAZIT

Evren ya da zaman denen açıklanamaz olaylar dizisinden oluşan bir kitabın ithafı, kuşkusuz bu olaylardan daha az gizemli değildir. Bir vergi bir armağan gibi tanımlanır. Hıristiyan hayırseverliğinin yoksulun avcuna birkaç kuruş bırakması dışında, her gerçek armağan karşılıklıdır. Veren kişi, verdiğinden yoksun kalmaz. Vermek ve almak aynı şeydir.

Evrenin bütün eylemleri gibi bir kitabın ithafı da büyülü bir eylemdir. İthafı, bir adın telaffuz edilmesinin en hoş ve en duygusal biçimi olarak tanımlamak olasıdır. Şimdi ben onun adını telaffuz ediyorum: Maria Kodama. Kaç sabah, kaç deniz. Doğu'nun ve Batı'nın kaç bahçesi, kaç Virgilius.

J.L.B.

Buenos Aires, 17 Mayıs 1981

ÖNSÖZ

Yazın alıştırmaları bize yanılgılardan kurtulmayı öğretebilir, buluşlara ulaşmayı değil. Olanaksızlıklarımızı, ciddi sınırlarımızı önümüze serer. Büyülü ahenk, ilginç metaforlar, ünlem, bilgece yönetilmiş ya da uzun soluklu yapıt denemenin bana kapalı olduğunu uzun yıllar sonra anladım. Benim şansım, şiirlerimin entelektüel şiir olarak adlandırılmasının alışkanlık haline gelmesindendir. Sözcük hemen hemen bir eğretilemedir; akıl (zekâ), şiiri (düşü) soyutlama yoluyla ya da imgeler, mitler ve efsaneler yoluyla düşünüyor. Entelektüel şiir, bu iki yöntemi güzelce birbirine sarmalıdır. Eflatun diyaloglarını böyle yapar; Francis Bacon da bunu kavmin, pazarın, mağaranın ve tiyatronun idollerinin sıralamasında yapar. Bana göre, türün ustası Emerson'dur. Çeşitli vesilelerle Browning, Frost ve Unamuno da bunu denediler ve Pual Valery'nin de bunu yaptığına eminim.

Jaime Freyre'in aşağıdaki dörtlüğü, salt sözlü şiirin mükemmel bir örneğidir:

Düşsel göçmen güvercin son sevileri
yakansın; ruhusun ışığın, müziğin ve
çiçeklerin, düşsel göçmen güvercin.

Hiçbir şey söylemek istemiyor ve müzik tarzında her şeyi söylüyor. Poe'nun ezberlediği, Luis de Leon'un o derlemesi, entelektüel şiire bir örnektir:

Yaşamak istiyorum kendimle,
keyf almak istiyorum Tanrı'ya borçlu olduğum iyilikten,
tanıksız, tek başıma

aşktan, kıskançlıktan uzak,
kinden, umuttan, tasadan da.

Tek bir imge yok. Kuşkulu bir ayrıklığın tanıklığıyla soyut düşünce olmayan, tek bir güzel söz yok.

Bu sayfalar duraksamasız olmayan orta yolu arıyor.

J.L.B.

Buenos Aires, 29 Nisan 1981

RONDA*

İslam, batıyı ve doğuyu,
yıldıran kılıçlardı
ve yeryüzündeki orduların en görkemlisi
ve bir tanrısal yazgı ve bir disiplindi
ve putların yok olması
ve her şeyin dönüşmesi
tek bir yüce Tanrı'ya,
ve gülü ve şarabıydı sufinin
ve Kur'an'ın şiirsel düzyazısı
ve minareleri yineleyen ırmaklardı
ve kumun sonsuz dili
ve o öteki dil, cebir dili,
ve o geniş bahçe, Binbir Gece,
ve Aristo'yu yorumlayan insanlardı
ve şimdi adı sanı kalmamış hanedanlar
ve yakıp yıkan Timurlenk ve Ömer,
buradadır, Ronda'da,
körlüğün alacakaranlığında,
bir içbükey avlu sessizliği,
bir yasemin tembelliğinde
ve çöllerin anılarına karışmış
hoş bir su sesiydi İslâm.

(*) Ronda, İspanya'da Endülüs bölgesinde şimdiki adı Malaga olan kent, Araplar döneminden kalma bir camisi ve kalesi vardır – ç.n.

Kütüphanenin kitapları arasında, bir askerin Alcana de Toledo'da birkaç kuruşa elde ettiği ve İspanyolca çevirisi dışında Oryantalistlerin bilmedikleri Arapça yazılmış bir kitap vardı. Büyüleyici bir kitaptı ve bir adamın elli yaşından, 1614'te öldüğü güne dek söylediği sözleri ve yaşadığı olayları peygamberce kâğıda döküyordu.

Hiç kimse, altıncı bölümünde açıklandığı üzere askerin kişisel dostu bir berberle bir rahibin çıkardıkları o ünlü yangında yok olup giden o kitabı bulamaz.

Kitap adamın elindeydi, ama adam onu hiç okumadı ve Arabın düşlediği yazgıyı titizce uyguladı ve her zaman için bu uygulamayı sürdürecek, çünkü serüveni artık insanların belleğinde yer etmiştir.

Acaba bu fantezi, bir Tanrı'yı savunan İslâm'ın yazgıcılığından ve bize, cehennemi seçme gibi korkunç bir yetki veren özgür istençten daha mı tuhaftır?

DESCARTES

Yeryüzünde tek insanım ve belki topraksız, insansız
bir Tanrı beni kandırıyor olmalı.
Belki bir Tanrı beni zamana mahküm etti, bu uzun hayal.
Ayı düşlüyorum ve bir ay gören gözlerimi düşlüyorum.
Düşledim ilk günün ikindisini, sabahını.
Kartaca'yı ve Kartaca'yı yakıp yıkan orduları düşledim.
Lucano'yu düşledim.
Golgota tepelerini ve yollarkavşağı Roma'yı
Geometriyi düşledim.
Noktayı, çizgiyi, düzlemi, hacmi düşledim.
Düşledim sarıyı, maviyi ve kırmızıyı.
Düşledim hastalıklı çocukluğumu.
Düşledim haritaları, krallıkları ve de tan yerindeki o acıyı.
Algılanamaz acıyı düşledim.
Kılıcını düşledim.
Düşledim Bohemyalı Elisabeth'i.
Kuşkuyu düşledim ve de kesin olanı.
Düşledim dünkü günü.
Belki dünüm olmadı, belki doğmadım bile,
Belki düş gördüğümü düşlüyorum.
Biraz üşüdüğümü, bir parça korktuğumu duyumsuyorum.
Tuna'nın üstüne gece çökmüş,
Descartes'ı ve atalarının inancını düşleyeceğim hep.

İKİ KATEDRAL

Güney Almagro'nun bu kitaplığında
paylaşıyoruz alışkanlığı, can sıkıntısını bir de
ve de kitapların geç kalmış sınıflandırılmasını
onluk Brüksel düzenine göre
ve bana bıraktın özenli umudunu
dize dize, dörtlük dörtlük bir şiire dökmeyi
uzak Chartres Katedrali'nin
korodan, netlerden, absitten
altardan ve kulelerden oluşan
(senin et gözlerinin hiç görmediği)
bölümlerini, oranlarını.
Schiavo, şimdi ölüsün sen.
Dupduru gökyüzünden bakıyor olmalısın
gülümseyen bir acıma ile
kibirli taştan yapılmış aydınlık katedrale
ve senin gizli baskı katedraline
bileceksin o her ikisini de
Fransa kuşaklarını gururlandıranı
ve karanlığını işleyeni
akıl almaz bir ilkörneğin
geçici ve ölümlü kopyalarıdır.

BEPPO

Beyaz, bekâr kedi bakıyor kendine
aynanın parlak camında
ve bilemez bu beyazlığı
ve evde hiç görmediği kendi imgesi olan
bu altın gözleri.
Kim söyleyecek ona, onu seyreden
ötekinin ancak bir ayna hayali olduğunu?
Camdan olan ve sıcak kandan olan
bu benzer kedileri, diyorum kendi kendime
zamana ölümsüz bir ilkörnek bırakan
hayallerdir. Eneid'de Platino
gölge diyor buna.
Cennetten önceki hangi Adem'in
hangi açıklanamaz tanrısal gücün
kırık bir aynasıyız biz insanlar?

BİR ANSİKLOPEDİ ALINCA

Burada büyük Brockhaus Ansiklopedisi,
kalın kalın birçok cilt ve atlas cildi burada,
burada Almanya'nın içtenliği,
yeni Platoncular ve bilinirciler burada,
burada ilk Adem ve Bremenli Adem,
kaplan ve cehennem burada,
burada çok özenli baskı sanatı ve denizlerin mavisi,
zamanın belleği ve zamanın dehlizleri burada,
burada yanlış ve doğru,
büyük bilgi hazinesi herhangi bir insandan daha çok bilen burada,
burada geniş uyanıklığın özü.
İş görmeyen gözler, okunmayan sayfalara erişmeyen eller de burada,
körlüğün kuşkulu karanlığı, uzaklaşan duvarlar.
Ama o eski alışkanlığın, yeni bir alışkanlığı da burada, ev,
bir yerçekimi ve bir varoluş,
nesnelerin gizemli aşkı
bizi bilmeyenler ve bilinmeyenler.

O

Ah boşa adanmış günler
Özyaşam öyküsünü unutmaya and içmiş,
güney yarınkürenin küçük bir ozanı
ki ona yazgılar, yıldızlar
ardında bir çocuk bırakmayan bir beden verdiler
ve alacakaranlık körlük ve cezaevi
ve yaşlılık, ölümün seher vakti,
ve hiç layık olmadığı ün,
ve on bir heceli dizeleri kurma alışkanlığı,
ve ansiklopedilere düşkünlük,
ve de ince ince çizilmiş haritalara
ve ince fildişine ve Latincenin
onulmaz özlemine ve bölük pörçük
anılarına Edinburg'un ve Cenevre'nin
ve unutulmasına tarihlerin, adların
ve Doğu kültü, kültür hazinesi Doğu halklarının
paylaşmadıkları,
titrek umudun arifesi
ve etimolojinin kötüye kullanılması
ve sakson hecelerinin demir çekirdeği
ve ay, bizi her zaman şaşırtan,
ve bu kötü alışkanlık, Buenos Aires,
ve lezzeti yumurtaların ve suyun
ve kakaonun, Meksika tadı,
ve birkaç kuruş ve kum saati
ve bir öğleüstü, her öğleüstü gibi,
boyun eğişi bu dizelere.

İNCİL, I, 9

Elimi alnıma koyarsam,
eğer okşarsam kitapların sırtını,
eğer tanırsam Gecelerin Kitabını
eğer çevirirsem üçüncü kilidi,
eğer duralarsam belirsiz eşikte,
eğer dayanılmaz acı yok ederse beni,
eğer anımsarsam Zaman makinesini,
eğer anımsarsam tekboynuzlunun seccadesini,
eğer uyurken yatağımda dönersem,
eğer bir dize gelirse aklıma,
tümünü yinelerim pek çok kez,
bilinen yolumda.
Yeni bir şey yapamam,
örerim, yine örerim aynı masalı,
yinelerim yinelenen on bir heceyi,
söylerim başkalarının bana söylediklerini,
aynı şeyleri duyumsarım aynı saatinde günün
ya da soyut gecenin.
Her gece aynı korkulu rüya
her gece dehlizin katılığında.
Devinimsiz bir aynanın yorgunuyum ben
ya da bir müze tozunun.
Yalnızca bekliyorum tatsız bir şeyi,
bir armağanı, gölgeden bir altını,
Ölüm denen bakireyi. (İspanyolca
bu metafora izin veriyor.)

UYKUSUZLUĞUN İKİ BİÇİMİ

Uykusuzluk nedir?

Karmaşık bir soru : yanıtını çok iyi bilirim.

Gecenin ilerlemiş bir saatinde korkmak ve sert, uğursuz çan seslerini saymaktır, yararsız bir büyücülükle düzenli bir solumayı denemektir, birdenbire bir yana dönen bir bedenin yüküdür, gözkapaklarını sıkmaktır, ateşi yükselmişe benzeyen, ama kuşkusuz uyanık olunmayan bir durumdur, yıllarca önce okunmuş paragraflardan parçalar telaffuz etmektir, başkaları uyurken uykusuz kalmaktan suçlu olduğunu bilmektir, düşlere dalmak istemektir ve düşlere dalamamaktır, var olmak ve de var olmayı sürdürmek korkusudur, kuşkulu gün ağarmasıdır.

Uzun ömürlülük nedir?

Yetileri gittikçe azalan bir insan bedeninde olmak korkusudur, saatin çelik ibreleriyle değil, on yıllarla ölçülen bir uykusuzluktur, denizlerin ve piramitlerin, eski kütüphanelerin ve hanedanlıkların, Adem'in gördüğü seherlerin ağırlığıdır, kendi etime, kendi iğrenç sesime, kendi adıma, tekdüze anılara, beceremediğim İspanyolcaya, bilmediğim Latinceye duyduğum özleme, ölüme dalmak istemeye, ama ölüme dalamamaya, var olmaya ve var olmayı sürdürmeye mahkûm olduğumu bilmemektir.

THE CLOISTER'LER

Fransa Krallığı'nın bir yerinden
taşımışlar camları, taşı
Manhattan adasında yapmak için
bu içbükey manastır galerilerini.
Düzmece değil.
Bir özlemin sadık anıtları.
Amerikalı bir ses söylüyor bize
İstediğimizi ödediğimizi,
çünkü bütün bu kilise paraları yalan
peşin peşin ödediğimiz para
oluveriyor toz duman.
Bu manastır daha korkunç
Piramidinden Gize'nin
Knossos'un dehlizlerinden,
bir düş de olduğu için.
Çeşmenin şırıltısını duyuyoruz,
ama bu çeşme Portakal Ağaçları Avlusu'nda
ya da *Der Asra* şarkısında.
Latince sesler geliyor kulağımıza,
Ama bu sesler Aquitanya'da çınladı
İslâm yaklaşırken.
Görüyoruz halılarda
dirilişini ve ölümünü
hükümlü, beyaz tekboynuzlunun,
çünkü buranın zamanı
uymuyor hiçbir düzene.
Dokunduğum defneler çiçek açacak
Leif Ericsson geçip giderken Amerika kıyılarından.

Başım dönüyor biraz.
Alışmadım sonsuzluğa.

FANTASTİK BİR ÖYKÜ İÇİN NOT

Wisconsin'de, Teksas'ta ya da Alabama'da çocuklar savaş oyunu oynuyorlar. İki grubun birisi Kuzeyli birisi Güneylidir. Yenilginin, gürültülü patırtılı utkunun hak etmediği bir saygınlığı olduğunu biliyorum (herkes bilir); ama bir yüzyıldan ve bir anakaradan ötelere yayılan bu oyunun, bir gün, zamanın yumağını çözeceği ya da Pietro Damiano'nun söylediği gibi, geçmişi değiştireceği ilahi sanatı düşlemeyi de biliyorum.

Eğer bu olursa, eğer uzun oyunların akışı içinde Güney, Kuzey'in fiyakasını bozarsa bugün dünün üzerine abanacak ve 1863 yılı Temmuzu'nun ilk günlerinde, Lee'nin* adamları Gettysburg'da galip gelecekler ve Donne'nin** eli, bir ruhun başka bedenlere geçmesi üzerine yazdığı şiirine son verebilecektir ve soylu, ihtiyar Alonso Quijano, Dulcinea'nın aşkını öğrenecek ve sekiz bin Hastingli Sakson, daha önce Norveçlilerin yaptıkları gibi Normanları da mahvedecek ve Pitagor, Argos'un bir revakında Euforbo iken kullandığı kalkanını tanımayacaktır.

(*) Lee: Amerikalı general (1807-1870). İç savaşta Güneylilerin başkomutanı oldu Kuzeylileri Richmond, Frederickburg, Chancellorswille'de yendi, Gettysburg 'da yenildi. 1865'de teslim oldu.

(**) Donne: İngiliz rahip ve ozan (1572-1631).

SONDEYİŞ

Adımların sayısı bitince
yeryüzünde yürümen için verilen,
sen öldün diyorum. Ben de öldüm.
Tam da o geceyi anımsayan ben
bilinmedik elveda gecesini, bugün soruyorum kendi
kendime:
Ne oldu acaba o iki delikanlıya?
Bin dokuz yüz yirmilerde
Platonik inancı arıyorlardı içtenlikle
Güney gecesinin uzun kaldırımlarında ya da Paredes'in
gitarında
ya da sapanlı ve bıçaklı masallarda
ya da gün doğumunda, kimsenin dokunmadığı,
gizemli Buenos Aires kentinde?
Quevedo'nun* mayasında kardeş
ve sayısız altılık dize aşkında,
bu eski enstrümanın, metaforun
kâşifiydi (o zamanlar hepimiz kâşiftik)
Francisco Luis, ayaklı kütüphane,
umarım paylaşacaksın bu boşa geçen
öğle sonrasını benimle, tek söz etmeden,
ve yardım edeceksin dizeyi kurmama.

(*) Quevedo: Ekvador'da bir kent.

BUENOS AİRES

Bir başka kentte doğdum, yine adı Buenos Aires olan.
Anımsıyorum demirlerin gürültüsünü içkapıdaki.
Anımsıyorum yaseminleri ve sarnıcı, özlediğim şeyleri.
Anımsıyorum kırmızılaşan pembe simgeyi.
Anımsıyorum güneşli yeri, öğle uykusunu.
Anımsıyorum çölde kullanılmış iki çapraz kılıcı.
Anımsıyorum gaz fenerlerini ve sopalı adamı.
Anımsıyorum cömert zamanı, habersiz gelen insanları.
Anımsıyorum kılıçlı bastonu.
Anımsıyorum gördüğümü ve bana anlattıklarını annemle babamın.
Anımsıyorum Makedonyalı'yı, Önce tatlıcısının bir köşesinde.
Anımsıyorum topraktan yük arabalarını Once'un tozları içinde.
Anımsıyorum Figüra mağazasını Tucuman Sokağı'ndaki.
(Dönüşte Estanislao del Campo öldü.)
Anımsıyorum ulaşamadığım bir üçüncü avluyu,
kölelerin avlusuydu.
Belleğimde hâlâ Alem tabancasının sesi, kapalı bir arabada.
Beni terk eden bu Buenos Aires'te, bir yabancı olurdum.
Biliyorum insana yasak olan cennetlerin,
Yitik cennetler olduklarını.
Hemen hemen bana benzeyen birisi, bu sayfayı okumayan birisi,
beton kulelere ağlayacak ve de yıkılmış dikilitaşa.

DENEME

Kapının öte yanında bir adam
düşürdü yozlaşmasını. Boş yere
yükseltecek bir yakarış bu gece,
tuhaf tanrısına, üç, iki, bir olan,
ve ölümsüz olduğunu söyleyecek kendi kendine.
Şimdi duyuyor kehanetini ölümünün,
ve biliyor akıllı bir hayvan olduğunu.
Sen bu adamsın kardeşim. Teşekkür borçluyuz.
börtüböceğe ve unutulmaya.

İLAHİ

Bu sabah
inanılmaz rayihası var havada
Cennet güllerinin.
Fırat kıyısında
Adem keşfediyor suyun serinliğini.
Altından yağmur düşüyor gökyüzünden:
Zeus'un aşkıdır.
Bir balık sıçrıyor denizden
ve Agrigentolu bir adam anımsayacak
bu balık olduğunu.
Adı Altamira olacak mağarada
çiziyor yüzsüz bir el
bir bizon sırtının eğrisini.
Okşuyor ağır eli Virjilius'un
İmparator Amarillo Krallığı'ndan
kervanların ve gemilerin
getirdikleri ipeği.
İlk bülbül şakıyor Macaristan'da.
İsa görüyor parada, Sezar'ın profilini.
Pitagor ortaya koyuyor Yunanlılarına
zamanın biçiminin, çemberin biçimi olduğunu.
Okyanusun bir adasında
Gümüş tazılar izliyor altın geyikleri.
Bir örste işliyorlar kılıcı
Sigurd'a* sadık olan.
Whitman şakıyor Manhattan'da.
Homeros doğuyor yedi kentte.

(*) Sigurd: Germen ve İskandinav destanlarının kahramanı – ç.n.

Genç bir kız yakalıyor sonunda
tek boynuzlu beyaz atı.
Bütün geçmiş dönüyor bir dalga gibi
ve bu eski nesneler dönüyor
bir kadın seni öptüğü için.

MUTLULUK

Adem'dir bir kadına sarılan. Havva'dır kadın.
Her şey ilk kez oluyor.
Ak bir şey gördüm gökyüzünde. Ay, diyorlar bana,
tek bir sözcükle, bir de mitolojiyle ne yapabilirim ama.
Ağaçlar korkutuyor biraz beni. Öyle güzeller ki.
Uysal hayvanlar yanaşıyor bana, adlarını söylemem için.
Kitaplıktaki kitapların harfleri yok. Açınca ortaya çıkıyorlar.
Atlası karıştırırken Sumatra'nın biçimini tasarlıyorum.
Karanlıkta bir kibrit çakan, ateşi bulmakta.
Aynada başkası var, gözlemleyen.
Denize bakan, İngiltere'yi görüyor.
Savaşa girdi, Liliencron'dan* bir dize söyleyen.
Kartaca'yı düşledim ve de Kartaca'yı yerle bir eden birlikleri.
Düşledim kılıcı ve teraziyi.
Övülsün içinde ne alan ne veren olan, ikisi birbirine
verilen aşk.
Övülsün bunalım, cehennemi yaratacağımızı açıklayan.
Bir ırmağa akan Ganj'a akıyor.
Kum saatine bakan bir imparatorluğun çöküşünü görüyor.
Hançerle oynayan, haber veriyor Sezar'ın ölümünü.
Uyuyan bütün insanlardır.
Çölde genç Sfenks'i gördüm, yeni yontulmuş.
Daha yaşlı hiçbir şey yok güneşin altında.
Her şey ilk kez oluyor, ama sonsuz bir biçimde.
Sözcüklerimi okuyan, keşfetmekte onları.

(*) Liliencron: Alman yazar ve ozan (1844-1909) – ç.n.

AĞIT

Kimse bilmeden bunu, ayna bile,
Gözünden boşandı insanca yaşlar.
Kuşkulanılmaz anımsanırsa
Her şey gözyaşı dökmeye değer:
Helena'nın görmediği güzelliği,
yılların azgın ırmağı, İsa'nın eli, Roma çarmıhında,
Kartaca'nın külleri,
Macar'ın, İranlı'nın bülbülü,
kısa mutluluk ve korku pusuda,
fıldişiyle ve Virjilius'un ezgisi,
kılıcın işlevlerinin şarkısını söyleyen,
bulutların görünüşleri,
güneşin her yeni, başka batışı
ve ikindi olacak sabah.
Kapının öte yanından bir adam
yalnızlıktan, aşktan ve zamandan bir adam,
biraz önce ağladığı her şeye
Buenos Aires'de.

BLAKE*

Nereye gitti elindeki gül, bilmeden savuran
candan armağanlar?
Renkte değil, çünkü kördür çiçek,
ne bitmez tükenmez hoş kokusunda,
ne de ağırlığında bir taçyaprağının. Bunlar
önemsiz şeyler ve yitik yankıdırlar.
Gerçek gül çok uzakta.
Bir çeşme olabilir ya da bir savaş
ya da meleklerin göğü ya da sonsuz
bir dünya, gizli ve gerekli.
Ya görmeyeceğimiz bir Tanrının sevinci
ya da gümüşten bir gezegen başka gökyüzünde
ya da gül biçiminde olmayan
korkunç bir ilkörnek.

(*) Blake: İngiliz ozan, ressam ve gravürcü (1757-1827) – ç.n.

YARADAN

Yakardığın ırmağız biz, Heraklit.
Zamanız biz. Dokunulamaz akışı
Sürüklüyor aslanları, dağları,
Gözleri yaşlı aşk, zevkin külleri,
Bitip tükenmeyen sinsi umut,
Toz olan büyük imparatorluk adları,
Altılı dizesi Yunanlı'nın ve Romalı'nın,
Seherin gücü altında karanlık bir deniz,
Düş, ölümün bu ilk zevki
Silahlar ve savaşçı, anıtlar,
Jano'nun birbirlerinden habersiz iki yüzü,
Satranç taşlarını oyun tahtasında tezgâhlayan
Fildişi labirentler,
Denizleri kana bulayabilen
Makbet'in kızıl eli, gölgede,
Saatlerin işlemesi,
Bir başka aynada hiç durmadan
Kendine bakan bir ayna ve onlara bakan yok.
Çelikten levhalar, gotik harf,
Bir kükürt çubuğu bir dolapta,
Uykusuzluğun ağır çan sesleri,
Gündoğuşları ve günbatışları, alacakaranlıklar,
Yankılar, dalgaların kıyıya çarpışı, liken, düşler.
Bu imgelerden başka şey değilim ben
Rastlantıyı karıştıran ve bunalımı çağıran.
Ayrıca kör ve hastalıkla olsam da,
İşlemem gerekir sağlam dizeyi
Ve (görevimdir) kendimi kurtarmak.

YESTERDAYS

Soyundan geliyorum protestan çobanların
ve de Güney Amerikalı askerlerin
karşı koyan İspanyola ve mızraklarına
çölün, hesapsız tozuna,
benim ve ben değilim. Benim gerçek soyum
hâlâ dinlediğim sesidir babamın
anımsayarak Swinburne'ün* müziğini,
ve sayfalarını çevirdiğim kalın ciltler,
sayfalarını çevirdiğim, okuduğum ve bana yeten.
Düşünürlerin bana anlattıklarıyım ben.
Rastlantı ya da yazgı, bu iki adıdır
bilmediğimiz gizemli bir şeyin,
bana vatanlar verdiler: Buenos Aires,
tek bir gece geçirdiğim Nara,
Cenevre, her iki Kordova, İzlanda...
Ben tek başıma içbükey düşüm
kendimi yitirdiğim ya da yitirmeye çalıştığım,
hizmetkârı her iki alacakaranlığın
eskil sabahlar, ilk kez
gördüm denizi ya da bilinmedik ayı,
onun Virjilius'u olmadan ve bu onun Galileo'su
Her ânıyım uzun zamanımın,
her gece şaşmaz uykusuzluğun,
her ayrılık ve her arife günü.
Odamdaki bir resmin yanlış anısıyım
ve bugün kapanmış gözlerim
açıkça gördüler:

(*) Swinburne: İngiliz ozan (1837-1909).

Atlı savaşçı, Ölüm ve Şeytan.
Ben ötekiyim, ben çöle bakan
ve sonsuza dek bakıp duran.
Bir aynayım ben, bir yankı. Mezar taşı yazısı.

İkinci avluda
döner dolap işliyor yavaştan,
Sezar'ın ölümü gibi uğursuz.
İkisi de başı sonu olmayan
dönüşü içeren dolap parçalardır.
Fenikeli'nin çapası,
ilk kurt ve ilk koyun,
ölüm tarihim,
ve Fermat'ın yitik teoremi.
Bu demir dolabı
Stoacılar düşündüler
ateşte ölen ve Feniks gibi doğan yeniden.
Kocaman ağacıdır nedenlerin
ve de dal budak salmış sonuçların ;
yapraklarında Roma ve Kaldea
ve de Jano'nun yüzlerinin gördüğü.
Evrensel, onun adlarından birisidir.
Hiç kimse hiçbir zaman görmedi onu
Ve hiçbir insan başka şey göremez.

JUAN MURAÑA'NIN PALAVRASI

Karşılaşmışındır onunla
Herhangi bir köşe bucakta.
Ben bir çocuktum, o koca bir adam.
Onun kim olduğunu kimse söylemedi bana.

Bilmem neden dua ederken
Bu morluk eşlik ediyor bana.
Yazgımın kurtarmak olduğunu biliyorum
Murana'nın anısını, ama.

Tek bir erdemi vardı.
Hiç erdemi olmayanlar var, bilin
En yüreklesiydi o
Güneşin ve ayın gördüklerinin.

Kimseye saygısız değildi.
Kavga etmek gitmezdi hoşuna.
Ama sırası gelince
Dayardı silahı düşmanının başına.

Şefine sadıktı bir köpek gibi
Seçimlerde önlerdi belaları
Çok nankörlük gördü ama,
Yoksulluk ve de hapis cezaları.

Kavgada üstüne yoktu
Göbek bağıyla bağlanmış ona,
Göğüs germeyi bilen adamdı
Bıçağı ile kurşuna.

Carriego anımsıyordu onu
Şimdi ben de anımsıyorum.
Daha iyidir başkalarını düşünmek
Kapıyı çalınca ölüm.

Yıllar, yeri geldiğinde kullanmasını bildiği Guarani dilinde birkaç sözcük bıraktı ona, ama çaba göstermeden çevirmeyeceği birkaç sözcük.

Öteki askerler onu kabul ediyorlar, ama birkaçı (hepsi değil) onda mezhep sapkını, bir hain ya da acı çeken biri gibi, garip bir şey olduğunu duyumsuyorlar.

Bu dışlama, acemi erlerin ilgisinden daha az canını sıkıyor onun.

İçkici değil, ama cumartesi günleri genellikle sarhoş olur.

Bir bakıma yalnızlığını gideren Paraguay çayına düşkün.

Kadınlar onu sevmezler, o da boşverir onlara.

Dolores'te bir oğlu var. Yıllardır ondan haber almıyor, mektup yazmaması basit insanlara özgü bir durum.

Konuşkan bir adam değil, ama Junin'den San Carlos'a dek, onca fersahlık yürüyüşü, her zaman aynı sözcüklerle anlatır durur. Aynı sözcüklerle anlatması belki de ezbere bildiği ve olayları unutmuş olduğu içindir.

Karyolası yoktur, yer yatağında yatar ve karabasan nasıl bir şeydir, bilmez.

Vicdanı dingindir. Verilen emirleri yerine getirmekle yetinir.

Şeflerinin güveninden yararlanır.

Cellattır o.

Çölde gündoğumunu kaç kez gördüğünün sayısını bilmez.

Vurduğu boyunların sayısını bilmez, ama ilk boynu ve pampa yerlisinin yaptığı yüz göz hareketlerini hiç unutmaz.

Hiçbir zaman onu terfi ettirmeyecekler. Dikkat çekmemesi gerekir.

Kendi yurdunda at eğiticisidir. Artık yabanıl hayvanı ehlileştiremez, ama atlardan hoşlanır ve onları iyi anlar.

Bir yerlinin dostudur.

ÜÇÜNCÜ ADAM

Bu şiiri yöneltiyorum
(şimdilik bu sözcüğü alalım)
üçüncü adama, önceki akşam benimle karşılaşan,
Aristo'dan daha az gizemli olmayan.
Cumartesi günü çıktım.
Gece insanlarla doluydu;
Kuşkusuz bir üçüncü adam vardı,
Bir dördüncünün ve bir birincinin olduğu gibi.
Birbirimize baktık mı, bilmiyorum;
O, Paraguay'a gidiyordu, bense Kordoba'ya.
Nerdeyse bu sözcükler yarattı onu;
asla bilmeyeceğim adını.
Biliyorum bir tadı yeğlediğini.
Biliyorum yavaştan aya baktığını.
Ölmesi olanaksız değil.
Okuyacak şimdi yazdığımı ve bilmeyecek
kendisinden söz ettiğimi.
Gizemli gelecekte
rakip olabiliriz ve saygı gösterebiliriz birbirimize
ya da dost olur birbirimizi sevebiliriz.
Onarılmaz bir şey yaptım,
bir bağ kurdum.
Bu günübirlik dünyada,
bu denli benzeyen
Binbir Gece masalına,
tek bir eylem yoktur tehlikeye koşmayan,
büyünün eylemi olmaktan,
tek bir olay yoktur
sonsuz bir dizinin ilki olmayan.

Kendi kendime soruyorum, hangi gölgeler
bu yersiz satırları atmaz acaba..

ŞİMDİNİN ÖZLEMİ

Tam şu anda soruyorum kendi kendime:
Neler vermezdim ben, İzlanda'da senin
yanında olmak mutluluğu için
değişmez uzun gün boyunca
ve şu ânı paylaşmak
paylaşıldığı gibi müziğin
ve de bir meyvenin tadının
Tam şu anda
Adam onunlaydı İzlanda'da.

DORUK

Seni kurtarmayacak, korkunun yalvara yakara yazıp
bıraktıkları
Başkaları değilsin sen ve görüyorsun şimdi
Adımlarının ördüğü labirentin merkezini. Kurtarmaz seni
ne İsa'nın ne Sokrat'ın ne de ölümü kabullenen güçlü
Siddharta'nın
can çekişmesi.
Bir bahçede, gün batmaktadır.
Uçar gider elinle yazdığın sözcük
ya da söylediğin söz
ağzınla. Acımasızdır yazgı.
Ve Tanrı'nın gecesi sonsuzdur.
Elindeki zamandır, bitmeyen
Zaman. Yapayalnız kalmış her ansın sen.

ÖNYÜZÜ

Uyuyordun. Uyandırıyorum seni.
Büyük sabah sunuyor bir başlangıcın yanılsamasını.
Virgilius'u unutmuştun. Altı heceli dizeler orada.
Bir sürü şey getiriyorum sana.
Yunanlının dört anâsır-ı erbası: toprak, su, ateş, hava.
Tek bir kadın adı.
Ayın dostluğu.
Açık renkleri atlasın.
Unutuş, arındıran.
Seçen ve yeniden keşfeden bellek.
Ölümsüz olduğumuzu duyumsatmak için bize yardım eden alışkanlık
Hava ve iğneler, anlaşılmaz zamanı parselleyen.
Sandal ağacının hoş kokusu.
Metafizik dediğimiz, saçmalıktan uzak olmayan kuşkular
Bastonun eğriliği, elinin beklediği.
Üzümlerin ve balın lezzeti.

ARKAYÜZÜ

Uyuyanı uyandırmak
Basit ve günlük iştir
bizi titretebilecek.
Uyuyanı uyandırmak
başkasına dayatmaktır
evrenin bitip tükenmez cezaevini

zamanının, gün batımı, gün doğumu olmayan.
Ortaya koymaktır falan ya da filan olduğunu
Onu tanıtan bir ada
ve de bir yığın geçmişe bağlı kılan.
Tedirgin etmektir sonsuzluğunu.
Ona yüzyıllar ve yıldızlar yüklemektir.
Anılar yüklü öteki Lazaro'yu
zamana geri vermektir.
Pisletmektir Leteo'nun* suyunu.

(*) Leteo: Yunanlılarda, suyundan içenin geçmişlerini unuttuğu bir yeraltı ırmağı.

MELEK

İnsan layık olmalı Meleğe
kılıcıyla onu koruyan
güneşi ve yıldızları devindiren
o Aşk yarattığından beri onu
gümbürdediği Son Güne dek
trompet gümbürtüsünün.
Onu sürüklemesin kırmızı genelevlere
ne görkemi yücelten saraylara
ne de aptal tavernalara.
Ne yalvarıp yakarmaya düşsün
ne ağıtın rezilliğine
ne düzmece umuda
ne korkunun küçük büyülerine
ne de soytarı öyküntüsüne;
Melek bakıyor ona.
Hiç yalnız olmayacağını anımsasın.
Ne güpegündüz ne karanlıkta
şaşmaz ayna tanıklık eder ona;
gözyaşı lekelemesin camını.

Tanrım, bu dünyadaki son günlerimde
yüzünü kara çıkarmayayım Meleğin.

DÜŞ

Gece dayatıyor bize büyülü görevini.
Bozmayı evreni,
Bu dipsiz bucaksız başdönmesinde yiten
sonsuz dallanmalarını sonuçların ve nedenlerin, zaman.
Gece, bu gece unutınanı istiyor adını,
büyüklerini ve onların kanını,
her insancıl sözcüğü ve her gözyaşı damlasını,
uyanıklığın sana öğretebildiği,
geometrilerin düşsel noktasını,
çizgiyi, düzlemi, küpü, piramidi,
silindiri, küreyi, denizi, dalgaları,
yastıktaki yanağını, serinliğini
yeni çarşafın, bahçeleri,
imparatorlukları, Sezar'ları ve Shakespeare'i
ve daha da güç olanı, sevdiğini.
Ne tuhaf, bir uyku hapı, yıkabilir evreni
ve kurabilir kaosu.

BİR DÜŞ

İran'ın ıssız bir yerinde çok yüksek olmayan bir kule var, kapısız, penceresiz. (Tabanı topraktan ve daire biçimindeki) tek odasında tahta bir masa ve bir sıra var. Bu dairesel hücrede, bana benzeyen bir adam, anlayamadığım harflerle, daire biçimindeki başka bir hücrede şiir yazan bir adam hakkında, anlayamadığım harflerle uzun bir şiir yazıyor... Zamanın akışının sonu yok ve hiç kimse tutukluların yazdıklarını okuyamayacak.

CEHENNEM, V, 129

Ellerinden düşürüyorlar kitabı, çünkü artık biliyorlar
kitabın kişileri kendileri.
(Olsa olsa öteki olacaklar,
ama bu onları niye ilgilendirsin ki.)
Şimdi Paolo ve Francesca,
paylaşan iki sevgili değiller
bir masalın tadını.
İnançsız hayranlıkla bakıyorlar birbirlerine.
Elleri birbirine dokunmuyor.
Malatesta'ya ihanet etmiyorlar,
çünkü ihanet bir üçüncüsünü gerektirir
ve yalnızca ikisi var dünyada.
Paolo ve Francesca.
Ve kraliçe ve onun sevgilisi
ve de var olan bütün sevgililer
Adem ile Havva'dan beri
Cennetin çimlerinde,
bir kitap, bir düş yaratıyor onları
Bretanya topraklarında görülmüş
Bir düşün kişileri onlar.
Öteki kitap, insanlara, düşlerinde,
onların düşlediği düşü düşletecek.

KOŞMAK YA DA OLMAK

Rhene, gökyüzünde mi akıyor? Evrensel bir
biçimi mi var Rhene'in?
Bir ilkörnek yaralamaz öteki Rhene'i, zaman
sürüp gidiyor sonsuz Şimdide,
ve o Ren'in kaynağı mıdır Almanya'da yatağını izleyen
ben şiir yazarken?
Onu öyle varsayıyor Platoncular;
öyle kabul etmedi Guillermo de Occam.
(Etimolojisi *rinan* ya da koşmak olan) Rhene'in
bir yakıştırmadan başka bir şey olmadığını söyledi
insanların, suyun coşkun akışına
verdikleri buzlardan son kum taneciğine dek.
Doğru olabilir. Başkaları karar versin.
Yineliyorum, seven, şakıyan, okuyan ve korkan
ve umut eden beyaz günlerin ve siyah gecelerin
o dizisi mi olacağım yalnızca?
Ve bugün düşsel imgesi çizilmiş
gizli ben bir başkası mı olacak? sordum arzulu aynadan
Belki ölümün öte yakasından öğreneceğim
bir sözcük mü yoksa birisi mi olduğumu.

ÜN

Büyüdüğünü görmek Buenos Aires'te, büyüdüğünü ve
sonuna yaklaştığını.
Toprak avluyu anımsamak ve de asmayı, girişi ve sarnıcı.
İngiliz kalıtımla almış olmak, Saksonyalı'yı sorgulamak.
Öğretmek Alman'ın aşkını ve Latin'in özlemini.
Yaşlı bir katille konuşmak Palermo'da.
Minnettar kalmak satranca ve yasemine, kaplanlara ve
altı heceli dizeye.
Makedonyalı Ferdinând'ı okumak kendi sesiyle.
Bildik metafizik kuşkuları öğrenmek.
Kılıçları onurlandırmak ve akıllıca barış istemek.
Adalar açgözlüsü olmamak.
Kütüphanemden çıkmamış olmak.
Alonso Quijano olmak ve Don Kişot olmaya cesaret
edememek.
Benden çok bilenlere bilmediğimi öğretmek.
Ayın ve Paul Verlaine'in armağanlarına minnettar kalmak.
On bir heceli dizeler hazırlamak.
Eski öyküleri yeniden anlatmış olmak.
Zamanımızın lehçesine beş altı eğretileme yerleştirmek.
Rüşvetten sakınmış olmak.
Cenevreli, Montevideolu, Austinli (ve bütün insanlar gibi)
Romalı olmak.
Conrad hayranı olmak.
Kimsenin betimleyemediği o şey olmak: Arjantinli.
Âmâ olmak.
Bunların hiçbirisi nadir değil ve tümü bana,
anlayamadığım bir ün sağlıyor.

HAKLI OLANLAR

Bahçesini ekip biçen bir adam, Voltaire'in istediği gibi.
İyi ki yeryüzünde müzik var diyen.
Zevkle bir etimoloji bulan.
Bir güney kahvesinde sessiz satranç oynayan iki işçi.
Bir renk ve bir biçim tasarlayan seramikçi.
Bu sayfayı düzenleyen bir topograf, belki de hoşuna gitmemiştir.
Bir şarkının son üç dizelik nakaratını okuyan bir kadın ve bir erkek.
Uyuyan bir hayvanı okşayan.
Kendisine yapılan bir kötülüğü kanıtlayan ya da kanıtlamak isteyen.
İyi ki yeryüzünde Stevenson var diyen.
Başkalarının haklı olmalarını yeğleyen.
Birbirlerini tanımayan bu insanlar kurtarmakta dünyayı.

SUÇ ORTAĞI

Çarmıha geriyorlar beni, haç ve çivi olmalıyım.
Kadeh uzatıyorlar bana, baldıran olmalıyım.
Aldatıyorlar beni, yalan olmalıyım.
Yakıyorlar beni, cehennem olmalıyım.
Övmeliyim ve de minnet duymalıyım zamanın her ânına.
Her şey benim besinim.
Tüm yükü evrenin, aşağılama, sevinç.
Bağışlamalıyım beni yaralayanı.
Önemli değil mutluluğum ya da mutsuzluğum benim.
Ben ozanım.

CASUS

Savaşların aydınlık ışığında
ötekiler yaşamlarını veriyor vatan için
ve onları anımsatıyor mermer.
Nefret ettiğim kentlerde karanlık karanlık sürttüm.
Ona başka şeyler verdim.
Ödün verdim onurumdan,
ihanet ettim beni dost bilenlere,
satın aldım bilinçleri,
tiksindim vatanın adından.
Boyun eğdim namussuzluğa.

ÇÖL

Çöle girmeden önce
Askerler içtiler doya doya sarnıç suyunu.
Hierocles toprağa akıttı
matrasındaki suyu ve dedi: *çöle gireceksek eğer, çöldeyim, zaten*
susuzluk kavurursa beni
zaten kavruluyorum ben.
Bir meseldir bu.
Ben cehennemi boylamadan
Tanrının zebanileri izin verdiler bir güle bakmama.
Bu gül şimdi benim fırtınam
karanlık krallıkta.
Bir adama bıraktı onu bir kadın.
Son bir buluşmadan caymayı kararlaştırdılar.
Adam dedi:
Yalnızlığa girmem gerekirse eğer,
Yalnızım zaten.
Eğer susuzluk kavuracaksa beni,
zaten kavruluyorum ben.
Bu, başka meseldir.
Kimsenin yeryüzünde
o adam kadar değeri yok

LAKE BASTON

Maria Kodama buldu onu. Yetkesine ve sağlamlığına karşın acayip bir biçimde hafiftir. Onu kim görse bunu doğrular, bunu kim doğrulasa onu anımsar.

Ona bakıyorum. Zaman içinde sonsuz olan, büyülü bir mekân yapmak için surlarını inşa eden o imparatorluğun bir parçası olduğunu duyumsuyorum.

Ona bakıyorum. Düşünde bir kelebek olduğunu gören ve uyandığında kelebek düşlemiş olan bir insan mı, yoksa şu anda bir insan olduğunu düşleyen bir kelebek mi olduğunu bilmeyen Chuang Tzu'yu düşünüyorum.

Ona bakıyorum. Bambuyla iş yapan ve sağ elimin, avuç içine iyi oturması için iki katına çıkaran zanaatkârı düşünüyorum.

Yaşayıp yaşamadığını ya da ölüp ölmediğini bilmiyorum.

Taoist mi, budist mi olduğunu, yoksa altı heceli dizeleri, altmış dört sayfalık kitabı sorgulayıp sorgulamadığını bilmiyorum.

Hiçbir zaman birbirimizi görmeyeceğiz.

Dokuz yüz otuz milyon arasında yitik.

Yine de bir şey bizi bağlıyor.

Birisinin bu bağı önceden tasarlamış olması olanaksız değil.

Evrenin bu bağa gereksinme duyması olanaksız değil.

BİR ADADA

Nasıl sesleneyim sana, aziz İngiltere?
Açıktır denememem gerektiği görkemini ve gösterişini
lirik şiirin,
utangaçlığına yabancı.
Deniz olan denizlerinden söz etmeyeceğim, içtenlikli ada,
ne de sana dayatan imparatorluktan,
başkalarının meydan okumasını.
Alçak sesle söyleyeceğim kimi simgeleri:
Kızıl Kralın bir düşü olan Alicia,
Carroll'ün bir düşü olan, bugün bir düş,
çayın ve şekerlemelerin tadı,
bahçede bir labirent,
bir güneş saati,
yadırgayan bir insan (yadırgadığını kimseye söylemeyin).
Doğu ve buz gibi yalnızlıklar
Coleridge'in görmediği
ve de belli sözcüklerde şifrelediği,
yağmurun sesi, değişmeyen,
yanaklarda kar,
Samuel Johnson'un yontusunun gölgesi,
sürüp giden bir lavtanın yankısı
artık hiç kimsenin duyamamasına karşın,
yansıyan bir aynanın camı
Milton'un kör bakışı
sürekli nöbet tutan bir pusula,
Şehitler Kitabı,
karanlık kuşakların tarihi
son sayfalarında İncil'in,
mermerin altında toz toprak,

tan vaktinin mührü.
Buradayız ikimiz, gizli ada,
kimse bizi duymaz.
İki alacakaranlık arasında
sessizce paylaşacağız sevdiğimiz şeyleri.

Go

Bugün, 1978'in Dokuz Eylülü,
elimde üç yüz altmış birden dem vuran
küçük bir çark var,
astrolojik go oyunu için,
Doğu'nun başka bir satrancı.
En eski yazmadan daha da eski
ve oyun tahtası, evrenin haritası.
Siyah ve beyaz değişimler
tüketecekler zamanı.
İçinde yitip gidebilir insanlar
aşkta ve güpegündüz olduğu gibi.
Bugün 1978'in Dokuz Eylülü,
bilmediğim pek çok şey var ve ben
bir şeyi daha bilmediğimi öğreniyorum,
ve şükrediyorum esin perilerime
asla benim olmayacak bir labirenti
ortaya koyduğu için.

SHINTO*

Mutsuzluk tam canımıza okurken
bir saniye kurtarıyor bizi
önemsiz serüvenleri
dikkatin ya da belleğin:
bir meyvenin tadı, suyun tadı,
bir düşün bize geri verdiği bu yüz,
kasım ayının ilk yaseminleri,
pusulanın sonsuz özlemi,
yitip gittiğini sandığımız bir kitap,
altı heceli dizelerin atan nabzı,
bize bir evi açan küçük anahtar,
bir kitaplık ya da sandal ağacı kokusu,
bir sokağın eski adı,
bir haritanın renkleri,
birdenbire gelen bir etimoloji,
tırpülenmiş bir tırnağın pürüzsüzlüğü,
aradığımız tarih,
karanlık on iki çan sesi saymak,
ani bir fiziksel acı.

Shinto'nun tanrısal varlıkları sekiz milyon
gizli gizli yolculuk ederler yeryüzüne.
Bu iyi periler dokunurlar bize,
Dokunur geçerler bize.

(*) Shinto: Japonların ulusal dini – ç.n.

YABANCI

Mihrapta bir kılıç var.
Mabedin ikinci rahibiyim. Hiç görmedim onu.
Öteki dindekiler bir madenî aynaya ya da bir taşa tapınırlar.
Kimi zaman çok nadir oldukları için böyle şeylerin
seçildiklerini sanıyorum.
Özgürce konuşuyorum; Shinto, ibadetlerin en hafifi.
En hafifi ve en eskisi.
Artık hemen hemen silinmiş pek çok eskil yazı saklıyor.
Bir geyik ya da bir damla çiy öğretebilir onu.
İyi olmamız gerektiğini söylüyor bize, ama bir ahlak
saptamadı.
İnsanın kendi *karma*'sını ördüğünü bildirmiyor.
Ne cezalarla yaklaşmak istiyor, ne ödüllerle baştan
çıkarmak.
İmparatora ve ölülere tapıyor.
Biliyor her insanın ölümünden sonra bir tanrı olduğunu,
kendinden olanları
koruyan.
Biliyor ölümünden sonra her ağacın, ağaçları koruyan bir
tanrı olduğunu.
Biliyor, tuzun, suyun ve müziğin bizi arıtabildiğini.
Biliyor çok olduklarını tanrısal varlıkların.
Bu sabah Perulu yaşlı bir ozan gördü bizi. Âmâydı.
Avluda bahçenin havasını ve nemli toprağın kokusunu
ve kuşların ya da
tanrıların şarkısını paylaşıyoruz.
Bir çevirmen aracılığı ile inancımızı açıklamak istedim ona.
Beni anlayıp anlamadığını bilmiyorum.
Batılı yüzler çözülmelerine izin vermeyen maskelerdir.

Peru'ya dönüşte konuşmamızı bir şiirle anımsatacağını söyledi bana.
Bunu yapıp yapmayacağını bilmiyorum.
Bir daha görüşüp görüşmeyeceğimizi bilmiyorum.

1
Bir şey söylediler bana
ikindi vakti ve dağ.
Onu yitirdim bile.

2
Engin gece
bir rayihadan
başka bir şey değil, şimdi.

3
Var mı yok mu
unuttuğum düş
şafaktan önce.

4
Teller susuyor.
Müzik biliyordu
benim duyumsadığımı.

5
Bugün eğlendirmiyor beni,
bahçedeki bademağaçları.
Senden bir anı olan.

6
Sessizce
izliyorlar yazgımı
kitaplar, klişeler, anahtarlar.

7
O günden beri
oynatmadım yerinden
oyun tahtasındaki taşları.

8
Çölde
şafak söküyor.
Biri biliyor bunu.

9
Paslı kılıç
düşlüyor savaşlarını.
Benim düşüm bir başka.

10
Adam öldü.
Sakal bilmiyor bunu.
Uzuyor tırnaklar.

11
Bu eldir
kimi kez dokunan
senin saçlarına.

12
Sundurmanın altında
ayna, aydan başkasını
göstermiyor.

13
Ayın altında
uzanan gölge
tek başınadır.

14
Bir imparatorluk mudur
sönen bu ışık
yoksa bir ateşböceği mi?

15
Yeni ay.
O da ona bakıyor
öteki kapıdan.

16
Uzakta bir cıvıltı.
Bülbül bilmiyor
seni avuttuğunu.

17
Yaşlı el
dizeler çiziktirip duruyor
unutmak için.

NIHON*

Russell'ın yazdıklarını okuyalı, şifre olarak İbrani alfabesinin harflerini kullandığı düşsel hanedanlıklarına karşın, bir insanın sonsuzluklarını sayıp bitirdiği geniş araştırmaların peşine düşerek keşfettiği çokluklar öğretisi *Mengenlehre*'nin ayrımına vardım. Bu karmaşık labirentin içine giremedim.

Tanımlardan başlayarak belitlerin, önermelerin, mantıksal sonuçların, aralarında uzamla zamanın bulunduğu sonsuz simgelerden oluşan Spinoza'nın sonsuz özdeğinin ayrımına vardım, öyle ki eğer ağzımızdan bir sözcük çıkarır ya da düşünürsek, koşut olarak aklınızın almayacağı kadar sonsuz kürelerde sonsuz olaylar oluşur. Bu karmaşık labirentin içine giremedim.

Verlaine gibilerin yeğledikleri rengârenk dağlardan başlayarak anıştırmayı uygulayan ve abartmayı bilmeyen yazı türünden başlayarak suyun ve taşın ottan daha az önemli olmadıkları bahçelerden başlayarak, hiç kaplan görmemiş insanların çizdikleri ve bize hemen hemen bir ilkörnek verdikleri kaplanlardan başlayarak, onuryolu *buchido'dan*** başlayarak, kılıçların nostaljisinden başlayarak, köprülerden, sabahlardan ve tapınaklardan başlayarak, hemen hemen sessizlik olan bir müzikten başlayarak, senin alçak sesli kalabalıklarından başlayarak ben senin yüzeyinin ayrımına vardım, ah Japonya! Bu karmaşık labirette...

1870'e doğru Junin Garnizonu'na hiç kapı görmemiş, bronz bir kapı tokmağı ya da bir pencere görmemiş pampa

---

(*) Nihon: Japonya kroniği; tanrılar çağından İmparatoriçe Cito'nun saltanat döneminin sonuna kadar (697) geçen olayların kronolojisini veren otuz ciltlik Çince yapıt – ç.n.

(**) Bushido: Samurayların onur yasası – ç.n.

yerlileri geliyor, onlar için olduğu kadar biz Manhattanlılar için de daha az nadir olmayan bu şeyleri görüyor, onlara dokunuyor ve çöllerine dönüyorlardı.

ŞİFRE

Ayın sessiz dostluğu
(Virjilius'dan kötü bir alıntı) sana eşlik ediyor
zaman içinde yitip giden bugünden başlayarak
gece ya da akşam karanlığında
avare gözlerin çözdüler gizini sonsuza dek
tozlu bir bahçede ya da bir avluda.
Sonsuza dek mi? Biliyorum bir gün birisi
sana diyecek gerçekten:
Bir daha görmeyeceksin parlak ayı sen,
yazgının kaç kez sana sunduğu şeyi.
Değişmez olanı tükettin çoktan.
Yararsız açmak dünyanın
tüm pencerelerini. Artık geç. Bulamayacaksın onu.
Yaşıyoruz keşfedip unutarak
gecenin tatlı alışkanlığını.
İyi bakmalısın ona. Sonuncu olabilir bu.

BİRKAÇ NOT

İKİ KATEDRAL. Felsefe ve teolojinin, fantastik yazının iki konusu olduğundan kuşkuluyum. Görkemli iki konu. Gerçekten, Baruch Spinoza'nın ya da Platoncu ilkörneklerin sonsuz simgeleriyle donatılmış sonsuz özdek yanında, Şehrazat'ın geceleri ya da görünmez adam nedir ki? *Koşmak ya da olmak*, ya da *Beppo'da* olduğu gibi şiirde bu konulara değindim. Bu arada kimi Çin ekollerinin, kendi kendilerine, koltuğun ve bambudan yapılmış başka bir koltuğun bir ilkörneği, bir li'si olup olmadığını sorduklarını anımsıyorum. Meraklı okuyucu Fung Yu-Lan'ın *A short History of Chinese Philosophy* adlı yapıtına başvurabilir. (Macmillan, 1948)

O. Bütün bu kompozisyonlar gibi bu kompozisyon da karmakarışık sıralamayı kötüye kullanıyor. Walt Whitman çeşitli vesilelerle, yalnızca bir kaos, bir düzensizlik gibi görünen, ama içtenlikle bir kozmos, bir düzen olan bunun gibi pekçok örnek vermiştir.

İNCİL. 1.9 kimileri, söz konusu ayette pitagorcuların dönüşlü zamanına bir anıştırma olduğunu gördüler. Böyle bir anlayışın, İbrani düşüncesinin alışkanlıklarına tamamen uzak olduğunu sanıyorum.

ANDRES ARMOA. Okuyucu, öyküsünün Buenos Aires bölgesinde bin sekiz yüz altmış küsur yılı dolaylarında geçtiğini düşünmelidir.

ÜÇÜNCÜ ADAM. Esas olarak konusu, evrenin bütün varlıklarını bağlayan gizemli bağlar olan bu yazı, *lake baston* adlı yazıyla aynıdır.

Borges, *Şifre*'de bir araya getirdiği felsefi ve fantastik şiirler aracılığıyla, okura büyülü dünyasının anahtarını sunuyor.

Borges, Paris'teki Beaux Arts Oteli'nde, 1969.

Borges'in 1978 ila 1981 yılları arasında yazdığı şiirleri bir araya getiren *Şifre*, yazarın hayatı ve evreni anlamlandırma çabasına ışık tutuyor. Buenos Aires sokakları, aşklar, gizemli diyarlar, aynada değişen insan yüzleri, uzak kökler, yoğun ıstıraplar, şiddetli ölümlerin hatırası... Her biri kitap boyunca bir görünür, bir görünmez oluyor. Bu entelektüel şiirler bünyelerindeki gizemi perde perde açıyor ve okura herkesin ve her şeyin birbirine dönüştüğü büyük oyunun, yani evrenin şifresini veriyor.

"Borges, günümüz okurlarına; sevdiklerimizin sesleri ve sözlerinin, rüyalardan ve başka âlemlerden daha büyülü ve gizemli olduğunu söyler: Güzellik; dünyevi bir aydınlanma, mutluluk, idrak ve farkındalıktır. Borges büyülü dünyamızın klasik sesidir."

JULIO ORTEGA

THG 77868 BEN

iletişim